№ 240 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

1913
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 240

Տարեկան գին 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ օ ն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տ ե լ ե ֆ օ ն № 67.

ԱՌԵՒՏՐԱ-ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

„ՌԵԿՏԻՖԻԿԱՏ" („Դ. Զ. ՍԱՐԱՋԵՎ" ֆիրմայի անուան տակ առևտուր անող)

առաջարկում է նոր վաճառքի հանված ՕՂԻ, „ՌԵԿՏԻՖԻԿԱՏ" էտիկէտներով, պատրաստված ՀԱՑԻ ամենալաւ յատկութեան եւ զտված սպիրտից:

(ե.հ.կ) առ. 850. 10—5

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է ԱՄԵՆՈՒՐԵՔ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Այսօր, երեքշաբթի, հոկտեմբերի 29-ին

Ընտանեկան երեկոյթ

Հայոց Դրամատիկ. Ընկերութեան խումբը կը ներկայացնէ

ՍԱՏԱՆԱՅԻ ՃՈՒՏ

Կոմեդիա 3 գործ. Թարգմ. Ա. Արմէնեանի

Մասնակցում են.—տ. տ. Աշխէն, Արաքս, Արմէնեան-Դուրեան, Արուսեակ, Ցասմիկ, Գուլազեան, Լիսի-Սեսմեան, Մանուչարեան, պ. պ. Մուրադեան, Օվի-Ահարոնեան, Թաշճեան, Տէր-Առաքելեան և ուրիշներ։

Սկիզբը երեկ. ժամը 8-ին։

Ռէժիսեոր՝ Ա. Արմէնեան

Տոմսակները 1 ր. մինչև 30 կոպ.

Երեկոյթին կը նուագեն ՍԱԶԱՆԴԱՐՆԵՐ

Հիւրերը, ըստ յանձնարարութեան, վճարում են—տղամարդիկ 50-ական կոպ., կանայք և ուսանողները 25-ական կոպ.։

ԱԶԴ.—Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 31-ին կը կայանայ Կոզլովսկիի դասախօսութիւնը՝ «ՆԱՊՈԼԷՕՆԸ և ՏՈԼՍՏՈՑԸ» թեմայով։

965. 1 1

ԲԺԻՇԿ

Ե. ՔԵՐԵՍՏԷՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ և ՋՂԱՅԻՆ հիւանդութիւններ։

(Առանձն. կրծքի, թոքերի և արեան պակասութեան)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամէն օր (Առաւօտեան ժ. 12—2-ը
(Երեկոյեան ժ. 5—7-ը

Դրաֆսկայա, 3 (Լօրիս-Մելիքօվսկայա փողոցի կողմից)

(ե.հ.կ.) առ. 774. 100—18

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Վերադառնալով արտասահմանից վերանորոգեց ներքին հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խաւն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՕԹՕՐԱԿՍՈՎ: Թոքերի և սրտի քննութիւնը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԷՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ: Ամէն օր՝ 9—1 ժամ ցեր. և 5—7 ժ. երեկոյեան. ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ ԱՌ. Ժ. 9—10 ԶՐԻ։ Бебутовская 23. тел. 7—92.

(ա.օ.) առ. 92 100—100

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ա. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Ընդունում է ատամի և բերանի հիւանդութեան անձինքներին. պլոմբ, արհեստական ատամներ, ատամի հեռացում, (առանց ցաւի):

Ընդունելութիւնը՝

Ամէն օր (Առաւօտեան ժ. 9—2-ը
(Երեկոյեան ժ. 4—7-ը

Անկիւն Արսս-Արաքսկայա հրապարակի և Լերմոնտովսկայա փողոցի, № 1.

(ե.հ.կ.) առ. 679. 74—19

Առաջնակարգ ցիրկ

ԵՂԲ.

ԵՍԻԿՕՎՍԿԻՆԵՐԻ

ԱՅՍՕՐ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ։

Այսօր խուզը ներկայացում մասնակցութեամբ առաջնակարգ արտիստների։ Կըմբշամարտին—Զալսկին Սօկօլի հետ, Իմագատա Մուխանուրա՝ նոր ըմբիշ Թոմա Սակէրի հետ, Բօնարդը՝ Սէգանիկի հետ և հայ յայտնի ըմբիշ երևանցի Վանօ Բօրօղանօվը (անուանեալն Դազաշվիլի), որ բոլոր ըմբիշներին հրաւիրել է մարտի, Վէյմանի հետ։ Ներկայացման սկիզբը երեկ. ժ. 8-ին, իսկ ըմբշամարտինը՝ ժամը $9^{1}/_{2}$-ին։

առ. 964. 1—1

ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹԱՂՈՒՄԸ

—

Առաւօտեան ժամը $8^{1}/_{2}$-ին սկսեցին հաւաքվել հանգուցեալի բնակարանում «Մշակի» աշխատակիցներն ու մօտիկ ազգականները։

Դահլիճում դագաղի մէջ դրված կարծես ննջում լինէր Ալ. Քալանթարը. դէմքի արտայայտութիւնը մնացել էր անփոփոխ, թարմ։ Գոյնզգոյն թարմ ծաղիկները սփռված էին խաչած ձեռքերի մօտ։

Լուսանկարիչ Բաբալեանը հրաւէրեց ընտանիքին ու՝ դագաղի շուրջը բոլորելով նկարեց։

Երկրորդ անգամ նկարեց «Մշակի» արբացեալ խմբագրական կազմը, թէև ոչ լրիւ անդամներով։

Դագաղի կողքին դրված էր խմբագրութեան ու աշխատակիցների կողմից թարմ ծաղիկներից հիւսված պսակը, որ պատկերացնում էր հետևեալը՝ «Մշակը» իր ժողովրդասէր մշակ-խմբագրին։

Ժամը 10-ին ծանօթների ու յարգողների հոծ բազմութիւն լցրել էր ոչ միայն հանգուցեալի բնակարանը, այլ և փողոցները։

Այդ ժամանակ ներս եկաւ կովկասեան սիւննիների զառամեալ մուֆթին և դիմելով հարազատներին և ներկայ եղողներին իր ցաւակցութիւնը յայտնեց, շեշտելով որ չը նայելով իրանց մեծ տօնի օրերն են, զոհաբերութեան՝ Կուրբան-Բայրամի տօներն են, այնու ամենայնիւ իր սրբազան պարտքը համարեց գալ սիրելի Ալէքսանդրի համար ցաւակցութիւն և մխիթարանք տալ, որովհետև Ալէքսանդրի պէս մարդիկ հարիւր տարիների ծնունդ են միայն, և ապա ներողութիւն յայտնեց, որ չէ կարող մնալ տօների պատճառով և խնդրեց թոյլ տալ իրան մեկնելու։

Յանձնաժողովի կողմից բժշկ. Բ. Նաւասարդեան շնորհակալութիւն յայտնեց արտայայտված ցաւակցութեան և ուշադրութեան համար։

Ապա սկսվեց ծիսակատարութեան կարգը Կարապետ եպիսկոպոսի գլխաւորութեամբ։ Ներկայ էր և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ներկայացուցիչ Բենիկ հայր-սուրբը։

Ուղիղ ժամը $10^{1}/_{2}$-ին սկսվեց յուղարկաւորութիւնը։ Դագաղը դահլիճից վերցրին «Մշակի» աշխատակիցները և դուրս տարան մինչև փողոց։

Չը նայելով որ Թաղման Կարգադրիչ Յանձնաժողովը յայտարարել էր, որ պսակներ չէ ընդունելու (բացի ընտանիքի, «Մշակի» խմբագրութեան և քաղ. ինքնավարութեան կողմից), այնու ամենայնիւ ստացվեցին պսակներ հանգուցեալի ընտանիքի կողմից, «Մշակի» խմբագրութիւնից և աշխատակիցներից, սենատոր Ի. Վատացիից, Կայսերական Ռուսաց Աշխարհագրական Ընկերութեան Կովկասեան Ճիւղից, Անասնաբուժական Բիւրօյից, Կայսերական Ռուսաց Կովկասեան Գիւղատնտես. Ընկերութիւնից, Թիֆլիս քաղաքի ինքնավարութիւնից, Վրաց մէջ Գրագէտ. Տարածող Ընկերութիւնից, Կովկասեան Կաթնատնտեսական Ինստրուկտորների Կազմակերպութիւնից, Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնից։

Վերջին 8 պսակները Յանձնաժողովը կառքով ուղարկեց գերեզմանատուն, չուզենալով խախտած լինել իր որոշումը։

Ի միջի այլոց՝ «Մշակի» խմբագրութիւնից ու աշխատակիցներից դրված պսակը մինչև եկեղեցի երեք հոգի աշխատակիցներ ու գրաշարներ բռնած տանում էին Թափօրի առջևից։

Առջևից գնում էին երգեցիկ խումբը, զգեստաւորված հոգևորականութիւնը երկկարգ, փողոցի աջ ու ձախ կողմերից, գլուխ ունենալով Կարապետ եպիսկոպոսին, և ապա կուղնէ դագաղը իրանց ուսերի վրա աշխատակիցները, գրաշարները և յարգողները, շուտ-շուտ փոխվելով։ Դագաղի ետևից գնում էին հարազատները, զանազան ազգերի ու զանազան կողմերից ու հասարակական հաստատութիւններից եկած ներկայացուցիչները, իսկ կողքերից՝ Թաղման Կարգադրիչ Յանձնաժողովի անդամները, որպէս կարգապահութեան վրա հսկողներ։ Քահանայական դասի շարունակութեամբ զոյգ-զոյգ գնում էին ձախ կողմից Յովնաննեան դպրոցի բարձր դասարանի աշակերտուհիները, իսկ աջից՝ Ներսիսեան դպրոցի բարձր դասարանի աշակերտները իրանց տեսչով ու դաստիարակներով։ Դրանցից յետոյ անմիջապէս և նոյն ուղղութեամբ՝ ձեռք-ձեռքի տուած կարգ պահպանողները։ Հանդէսին միացած գնում էր կողքերից ու առջևից նաև համքարութիւնը իրանց դրօշակներով։

Յուղարկաւոր թափօրին մասնակցում էին հանգուցեալի ծառայակիցներից շատերը, Թիֆլիսի նահանգապետ Չէրնեավսկին, պետական բանկի կառավարիչ Բէզօբրազովը, հարեան ազգերից ստուար բազմութիւն ծանօթների ու յարգողների, այնպէս որ՝ երբ թափօրը Գոլովինսկի պրօսպեկտ մտաւ, այդտեղ գլուխների մի հսկայական ծով էր ներկայացնում, որի մէջ աչքի էր ընկնում շքեղ դիակառքն իր սև ու բարձր կառուցուածքով։

Թիֆլիսի ժողովարանի հանդէպ կառքի մէջ նստած սպասում էր յուղարկաւոր թափօրին նաև Կովկասի փոխարքան։

Այդտեղ դագաղը իրանց ուսերի վրա առան գիւղատնտեսները և այդպէս առաջ անցան։ Կայսերական Կովկ. Գիւղատնտես. Ընկ. շինութեան առաջ դիմաւորեց վարչութեան կազմը իր նախագահ իշխ. Գրուզինսկիին գլուխ ունենալով։ Այդտեղ հանդըստեան կարգ կատարվեց։ Կայս. Գիւղատնտ. Ընկերութեան կողմից ռուսերէն խօսեց քարտուղար Մ. Մ. Վերմիշեան, իսկ Ժողովրդ. Համալսարանի վարչութեան կողմից՝ Վ. Ի. Ռցխիլաձէ։

Ապա թափօրը շարունակեց ճանապարհը դէպի Վանքը։ Չը նայելով յուղարկաւորութեան մասնակցողների ահռելի հազարաւոր բազմութեանը, կարգապահութիւնը օրինակելի էր։

Վանքի առաջ, փողոցի երկու կողմերում դարձեալ սպասում էր ահագին բազմութիւն։ Այդտեղ կարգապահութեան վրա հսկում էր ոստիկանութիւնը, որ ճանապարհ էր բաց արել յուղարկու թափօրի համար։ Չը նայելով որ մուտքը տոմսակներով էր, այնու ամենայնիւ բազմութիւնը աշխատում էր ներս մտնել բակ և ապա եկեղեցին։

Թափօրը մտաւ եկեղեցին և սկսվեց պատարագը։ Եկեղեցու դռան առջև նոյնպէս կանգնել էին ոստիկանները։ Կարգադրիչները սկզբում թոյլ էին տալիս տոմսակ ունեցողներին, բայց յետոյ հետզհետէ թոյլ էին տալիս ըստ հնարաւորութեան ցանկացողներին։ Պատարագին ներկայ էին բազմաթիւ օտարազգի հիւրեր, որոնց թւում նաև վրաց ազնուականութեան պարագլուխ իշխ. Ն. Աբխազին, Թիֆլիսի քաղաքագլխի օգնական իշխ. Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկը, վարչութեան անդամներն ու ձայնաւորները, Թիֆլիսի առևտրականների աւագ Ա. Միլեան, մէչչանների աւագ Բ. Առաքելեան, արհեստաւորաց աւագ Բարսեղեան և այլն, որոնք հետևում էին հանգուցեալի դագաղին տնից սկսած։

Պատարագի ժամանակ երգում էր բաւականին աջող՝ Կ. Հ. Բ. Ընկ. որբանոցի սանուհիների խումբը Սպիրիդոն Մելիքեանի ղեկավարութեամբ։ Պատարագիչն էր թեմակալ առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը։

Եկեղեցում առաջին դամբանականը խօսեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ներկայացուցիչ Բենիկ վարդապետը և բաւականին յուզեց ներկայ եղողներին։

Նա խօսեց հետևեալը.

«Լռութի՜ւն... խորունկ ու խորհրդաւոր մեծ լռութիւնն է տիրում իր շուրջը. այն հաստաբիմատ բազմաստեղն կաղնու շուրջը, որի սեգ ճակատը մահաշունչ շանթը շոյեց և աւերակացած մարմինների քաղաքում ինքն էլ աւերակացաւ, ճղակտոր եղաւ ու իր բեկորների վրա ընկած մնաց։

«Իսկ ձայները... ա՜խ, այս հեկեկող ձայները նրա անկման արձագանքներն են, որ հեռու՜ից, հեռուից են գալիս։

«Դուք լսե՞լ էք դարաւոր, սրբազան կաղնու աւանդութիւնը. նրա բազմատարած արմատները մայր հողն իր խորունկ ծոցումն էր պահում. նրա սաղարթախիտ չորեքկուսի բազկատարած ճիւղերը քարաժայռի նման հպարտ բնի վրա էին կանգնած. նրա հիւրընկալ հովանու տակ հարիւրաւոր աւեակէզ անցորդներ արևի տապից էին պատսպարվում. սաղարթների մէջ առաւօտու վարդակարմիր արշալոյսին բիւր թռչուններ իրանց օրհներգն էին երգում առ Աստուած։

«Բայց այն սրբազան ծառի արմատը անողոք փայտհատի սղոցը մտաւ. կաղնին գլխիվայր գլորվեց ընկաւ, ու կտրուածքից մարդու ձայն եկաւ երիցս՝ «ընկայ, ընկայ, ընկայ»։ Ու հեռաւոր հովիտներ, ձոր, լեռ, անտառ ու դաշտեր յետ դարձրին արձագանքները լալահառաչ՝ «ընկայ, ընկայ...»։

«Ընկաւ և Ալէքսանդր Քալանթարը, որի հոգին, որի կեանքի բազմաստեղն արմատները իր ազգի խորունկ ծոցումն էին ծըլարված, որի յաղթ ուսերի վրա իր գործերի սաղարթախիտ, լայնատարած ճիւղերն էին հաստատված, որ հով էին անում այրվող հայ ժողովրդին, որոնց վրա նորածիլ, նոր թև առած հայութիւնն էր օրհներգում։

«Բայց մահու սղոցը վար տապալեց նրան. ընկաւ նա և նրան հեռուից եկող արձագանքները կսկիծ, սուգ ու օրհնութիւն են բերում, որ հեծեծող ծովի նման ծովանում է իր շուրջը։

«Վսեմ տենչերի, բարձր գաղափարների առաքեալ էր նա. 60-ական թւականների հայ վերածնութեան քարոզիչների աշակերտ ու նրանց շունչը երեսին։ Իր եռագոյն դրօշակի վրա իր դաւանանքն էր գրված՝ հաւատ, յոյս, առաջադիմութիւն։

«Եւ այժմ լալիս է ամենուրեք հայութիւնը հուրը հոգիում, վիշտը սրտում ու հրաժեշտի յետին ժամին օրհնում է սրա բարի յիշատակը։

«Օրհնեալ լինեն հայ անդաստանի բարձունքից մեզ պատգամներ բերող, գաղափարների զօվարար անձրև թափող գաղափարականները. սակայն նրանք իրանց Թափօր ու Հերմօն սարերից չիջան, ոչ տառապանքների արնոտ ձորը մտան և ոչ Եբեքովի պարխպների տակ թափթփած բորոտների խաւար, ցաւոց աշխարհը։ Խօսքի հերոսներ...

«Այդպէս չէր Քալանթարը. նա խղճմտանքի լապտերը հոգում, ժիր սերմնացանի բեռը շալակած ամպրոպային բարձունքները թողեց, հայ գեղջուկի խրճիթն իջաւ, ցաւերը տեսաւ, վիշտը հասկացաւ և իր գրաւիչ լեզուով, իր քնքոյշ ձեռքով լոյսի, գիտութեան, գաղափարների սերմունքը սերմեց հայ հոգիների ու հայ հողի մէջ։

«Եւ հայ գեղջուկը, գաւառն որբացած հրաժեշտի այս յետին ժամին մրմուռը սրտում, արցունքն աչքերին օրհնում է սրա բարի յիշատակը։

«Ազգն իր հաստատութիւններով է ազգ. ազգային տաճարն իր ժիր երէցփոխին, վարժարանն իր բանգէտ հոգաբարձուին, ընկերութիւններն իրանց տաղանդաւոր աջակցին, դասախօսութեան դահլիճներն իրանց պերճաբան հռետորին, մամուլն իր հոյակապ խմբագրին, գիւղատնտեսականն իր գաւառասէր հիմնադրին կորցրին, Մայր Աթոռն իր խոհական խորհրդականին։

«Իր սրբազան կոչմամբ հայ հաստատութիւնների տէրն ու տնօրէն, իր ժողովրդի խնդութեամբ խնդացող, արցունքով լացող Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը, որի ներկայացուցիչը լինելու բարձր պատիւն ունեմ ողբացեալ Ալէքսանդրի հրաժեշտի տխուր հանդէսին, կսկծագին վշտով ողբում է իր լաւագոյն որդու մահը, բազկատարած աղօթում է նրա հոգու անդորրութեան համար, որդոց արևշատութեան համար և օրհնում է սրա բարի յիշատակը։

«Բայց թող չը պանծայ սև մահն իր կարճատև յաղթանակով. Քալանթարի մահվան վրա յաւիտենական անմահութեան ցոլքերն են շողում։

«Խաղաղութիւն նրա հոգեղէն մնացորդին, յաւերժ յիշատակ հոգեղէն Ալէքսանդրին, մխիթարութիւն իր վշտաբեկ այրուն, որդոցն ու եղբարց, սփոփանք իր «Մշակի» գործակից ընկերներին և համայն ողբացող հայութեան»։

Վերջում դամբանական խօսեց Կարապետ սրբազանը, շեշտելով այն միտքը թէ ինչպէս որ մեծ վարդապետի գաղափարներն ընկան պարարտ հողի մէջ, ուռճացան ու անմահացրին նրան, այնպէս և Ալ. Քալանթարի գաղափարները ընկել են արդէն պարարտ հողի մէջ և կանմահացնեն նրան։

Դրանից յետոյ վերջացաւ պատարագը, և թափօրը՝ գլուխ ունենալով պատարագիչ առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսին՝ դուրս եկաւ եկեղեցուց Վանքի բակը, ուր ընդարձակ շրջանի մէջ դագաղը սեղանի վրա դրին և կատարվեց հոգեհանգիստ։ «Հայր Մերը» այդտեղ երգեց Ներսիսեան դպրոցի քառաձայն խումբը։

Վերջանալուց յետոյ սկսեցին դամբանականները։

(Կը շարունակվի)

ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ

—

Հոկտեմբերի 26-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, հանգուցեալի բնակարանում տեղի ունեցաւ վերջին հոգեհանգիստը։ Ներկայ էին Կարապետ եպիսկոպոսը, Գարեգին և Բենիկ վարդապետները, քաղաքային վարչութեան անդամ Ն. Ե. Արղութեան-Երկայնաբազուկը, քաղաքային ձայնաւորներից շատերը, հանգուցեալի ընտանիքը, ազգականները, Թաղման Կարգադրիչ Յանձնաժողովի անդամները, «Մշակի» խմբագրական, կազմը աշխատակիցները ծանօթներն ու բազմաթիւ հասարակութիւն։

Սենեակներում կանգնելու տեղ չը կար, շատերը կանգնած էին մնացել սանդուղների վրա։ Ահագին բազմութիւն խռնված էր մնացել փողոցում։

ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

—

Պետերբուրգի հայկական ակումբը թաղմանը ներկայ գտնվող իր յատուկ ներկայացուցչի միջոցով յայտնում է հանգուցեալի ընտանիքին իր խորին ցաւակցութիւնը պատկառելի հասարակական գործիչ Ալ. Քալանթարի ծանր կորստեան համար։

—

Ալէքսանդրապոլի քաղաքային դումայի ձայնաւորների մասնաւոր խորհրդակցութիւնը (ժամանակի սղութեան պատճառով հնար չեղաւ հարցը քննութեան ենթարկել քաղ. դումայի նիստում) լիազօրելով Ալէքսանդրապօլ քաղաքի ներկայացուցչութիւնը Ալ. Քալանթարի թաղման հանդէսին Յովս. Տիգրանեանին՝ որոշեց անմոռանալի հասարակական գործիչ Ալ. Քալանթարի Ալէքսանդրապօլ քաղաքին մատուցած ծառայութիւնների առիթով նրա յիշատակը յաւերժացնելու համար իւրաքանչիւր տարի տալ նպաստ 100-ական րուբլի ս. Փրկչի գիւղատնտեսական դպրոցին։

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ՈՒՂՂՎԱԾ «ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Ադանա, 27 հոկտ.

Ողբացեալ Ալէքսանդր Քալանթարի յանկարծահաս մահը անուղղելի կորուստ է ոչ միայն մտաւորական աշխարհի և մամուլի համար, այլ և ամբողջ ազգի համար։ Խորին ցաւակցութիւնս։ Հանգիստ անխոնջ աշխատաւորին. մաղթում եմ նոր եռանդ և յարատևութիւն ներկայ «Մշակին»։

Սահակ Կաթողիկոս Կիլիկիայի

—

(Ուղղված հանգուցեալի ընտանիքին)

Թիֆլիս, 27 հոկտ.

Մեկնելով այսօր Թիֆլիսից, ես խորապէս ցաւում եմ, որ չեմ կարող ներկայ լինել խորապէս յարգված Ալէքսանդր Հայրապետովիչի թաղմանը։ Ընդունեցէք իմ ամենաանկեղծ և ջերմագոյն ցաւակցութիւններս ձեզ հասած վշտի համար։

Սենատօր Վատացի

—

Բեռլին, 27 հոկտ.

Խորապէս ցնցված եմ թանգագին Ալէքսանդր Քալանթարի վաղաժամ մահվամբ։ Ծանր է կորուստը մեծ հասարակական աշխատաւորի, հիմնադրի Հայոց Գիւղատնտեսական Ընկերութեան։ Դրեցէք թարմ ծաղիկներից դափնեայ խաչ ագրոնոմիական ընտանիքի աւագ ընկերից։

Ե. Փիրալեան

(փոխ-նախագահ Հ. Գիւղատնտ. Ընկ.)

Եալտա, 27 հոկտ.

Իմանալով անժամանակ մահը անմոռանալի և փառաւոր հասարակական գործիչ և հրապարակախօս Քալանթարի, որ բազում աշխատութիւն և եռանդ գործ դրեց հայրենիքի և ազգի օգտին, խորապէս ցաւեցի և խնդրեմ հաղորդել խմբագրական կազմին և ընտանիքին իմ ցաւակցութիւններս։

Յովհաննէս Ժամհարեան

—

Բագու, 25 հոկտ.

Խորապէս վշտացած եմ խմբագրութեան կրած կորստի համար յանձին իր տաղանդաւոր ղեկավար և հայ ժողովրդի շահերի և նրա լաւագոյն աւանդութիւնների աներկուն պաշտպանի։

Դաւիթ-խան Սաղնակսկի

—

Պետերբուրգ, 27 հոկտ.

Արտայայտում եմ խմբագրութեան սրտագին ցաւակցութիւն. փոխադրում եմ 100 րուբլի գիւղատնտեսական ֆօնդի համար յանուն անմահ Ալէքսանդր Քալանթարի։

Բժշկապետ Բուդաղեան

—

Բագու, 24 հոկտ.

Թանգագին Ալէքսանդր Քալանթարի յանկարծահաս մահը խոր վիշտ պատճառեց ինձ։ Որբացաւ հայ մամուլի վետերան «Մշակը», որբացան մեր հասարակական հիմնարկութիւնները, որոնք հիմնուել ու գոյութիւն են ունեցել թանգագին հանգուցեալի եռանդուն աջակցութեամբ և մասնակցութեամբ, և, որ գլխաւորն է, որբացաւ ամենքից մոռացված անօգնական հայ գիւղացիութիւնը, որի շահերին իբրև արթուն պաշտպան տառապելով և իր ոյժերը ներածին չափ նա կանգնած էր համարեա 40 տարի։

Վաչեանց

—

Օդեսսա, 26 հոկտ.

Արտայայտելով մեր ցաւակցութիւնը հանգուցեալի ընտանիքին, խմբագրական գերդաստանին, Օդեսսայի հայ գաղութը բոլորի հետ միասին, ում համար թանգ է անմոռանալի Ալէքսանդր Քալանթարի յիշատակը, ողբում է արդարութեան անկեղծ պաշտպանի վաղաժամ մահը, հայ մամուլի ղեկավարի, որի ձայնին երկար տարիներ լսում էր հայ ժողովուրդը։ Հանգիստ աճիւ աշխատաւորին։

Պսակի փոխարէն փոխադրում ենք 150 րուբլի։

Սողոմոն Սուլխանեան, Եղիշէ Մելիքեան

—

Թիֆլիս, 25 հոկտ.

Կայսերական ռուսաց տեխնիկական ընկերութեան Թիֆլիսի բաժանմունքը խնդրում է խմբագրութեանդ ընդունել իր անկեղծ ցաւակցութեան արտայայտութիւնը Կովկասում գիւղական գրադրմունքը գարգացնող անմոռանալի գործիչ Ալէքսանդր Քալանթարի մահվան առիթով։

Ընկերութեան նախագահ՝ Բախմէտիեվ

—

Երևան, 25 հոկտ.

Խորապէս յուզված մեր հրապարակախօսական, գրական ու հասարակական փշալի անդաստանի անմոռանալի ու անխոնջ մշակ Ալէքսանդր Քալանթարի յանկարծահաս մահվամբ՝ մեր ցաւակցութիւնն ենք յայտնում ինչպէս հանգուցեալի ընտանիքին, այնպէս և որբացեալ «Մշակի» խմբագրութեանը. մանաւանդ վաճառականութիւնը պէտք է ողբայ իր կորուստը, որովհետև յանձին Քալանթարի կորցնում է իր հովանաւորին, ճշմարտութեան մարտնչողին, հեզութեան և նոր ծագող վաճառականական դասակարգի միութեան քարոզչին։ Հանգիստ քո աճիւնին, Ալէքսանդր Քալանթար. քո գործունէութիւնը կը լինի գալոց սերնդի ուխտը և արժանավայել կերպով կը գնահատվի նրա կողմից։

Իսահակ Տէր-Իսահակեան, Ալէքսանդր Ազիզեան, Գէորգ Խանազաղեան, Նիկոլայ Բօչարեան, Գէորգ Անտօնեան, Բաբայեանց, Լևոն Ասլանեան

—

Թաւրիզ, 24 հոկտ.

Խորապէս ցնցված ենք պանծալի հրապարակախօս Քալանթարի մահվամբ, որը զգալի կորուստ է ոչ միայն «Մշակի», այլ և բոլոր հայկական գիտակից խաւերի համար, որոնք բարձր են գնահատում հանգուցեալի ազնիւ ու բեղմնաւոր հասարակական գործունէութիւնը։ Կիրակի օր կը լինի հոգեհանգիստ։

Թաւրիզի բազմաթիւ յարգողներ

—

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 26 հոկտ.

Ցնցված՝ Քալանթարի վաղահաս մահվամբ, մենք խորապէս ողբում ենք հասարակական խոշոր ու անխոնջ գործչի, տաղանդաւոր խմբագրի, որ աննկուն կերպով առաջ էր մղում հայ հասարակութեան առաջադէմ մասի իդէալը, և Կովկասի գիւղացիութեան կուլտուրական վերածնութեան առաքեալի անգնահատելի կորուստը։

Մեծ-Ղարաքիլիսայի հայոց դպրոցի հոգաբարձական և մանկավարժական խորհուրդներ

—

Դիլիջան, 25 հոկտ.

Գլուխ ենք խոնարհում ժողովրդին սիրելի Քալանթարի աճիւնի առաջ. խորին վշտով ողբում ենք հասարակական գործչի և խմբագրի մահը։ Ամսիս 26-ին նշանակված է հոգեհանգիստ։ Ներկայացուցիչ է ընտրված Սամսոն Յարութիւնեանցը։

Դիլիջանի Բարեգործ. Ընկերութիւն, ուսումնարան, առևտրականութիւն, արհեստաւորներ

—

Թիֆլիս, 26 հոկտ.

Բուռն կերպով ողբալով Ալէքսանդր Քալանթարի՝ անխոնջ հասարակական գործչի վաղաժամ մահը, Արտիստական Ընկերութիւնը յայտնում է ընտանիքին և «Մշակի» խմբագրութեանն իր անկեղծ ցաւակցութիւնը։

—

Մոսկվա, 25 հոկտ.

Հնագոյն հայ թերթի խմբագրի մահվան լուրը խորապէս տխրեցրեց ինձ օտար երկրում։ Խմբագրի ծանր աշխատանքն ու անշնորհակալ գործունէութիւնը չը խանգարեցին նրա հասարակական գործունէութիւնը. նա մնաց հաւատարիմ իր համոզմունքներին մինչև կեանքի վախճանը։ Յաւերժ յիշատակ նրան։

Սօֆիա Ադամեան

—

Շուլավէր, 25 հոկտ.

Շուլավէրի հասարակութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնն է յայտնում վաստակաւոր ու թանգագին գործիչ Ալէքսանդր Քալանթարի մահվան առիթով։

Հասարակութիւնը վճռեց նրա յիշատակը յաւերժացնելու համար ծխական դպրոցում երկու չքաւոր աշակերտների ուսում տալ հասարակական հաշւով և լիազօրեց Եփրեմ Ծատուրեանին ներկայ լինել թաղմանը։

Տանուտէր Ա. Երիբէգեան

—

Ախալքալաք, 24 հոկտ.

Ախալքալաքի հայ հասարակութիւնը իր խորին վիշտն է յայտնում հասարակական անփոխարինելի գործիչ Ալէքսանդր Քալանթարի մահվան առիթով։

Լիազօրում է Լ. Դանիէլեանին լինել իր ներկայացուցիչը թաղման ժամանակ։

Պսակի փոխարէն դրամ են հանգանակում Ախալքալաքի ծխական դպրոցի աշակերտների օգտին։ Երդ.-հաւատ. Սարգսեան

—

Սարիղամիշ, 26 հոկտ.

Խորին վշտով համակված, ողբում ենք ձեզ հետ միասին գիւղացիութեան անկեղծ բարեկամի անփոխարինելի կորուստը։ Հանգիստ վետէրան գիւղատնտեսի ոսկորներին։

Տաճատ քահ., Սարգիս Մխչեան, Վաղարշակ Բեշմիշեան

—

Սէրովօ, 26 հոկտ.

Ողբում ենք Քալանթարի մահը։

Առևտր. տուն Եղբ. Յակոբեանների

—

Բագու, 24 հոկտ.

Այնքան ծանր է, այնքան ցաւալի վիշտը, որ յանկարծ վրա հասաւ մեզ, որ չէ կարելի ոչ մխիթարել, ոչ մխիթարվել։ Խօսքի և գործի գործչի կորուստը համազգային կորուստ է։ Յակոբ Խօջամիր

—

Կ. Պոլիս, 26 հոկտ.

Մասնակից ենք ձեր սուգին։

Տիգրան Զաւէն

—

Մանչեստր, 27 հոկտ.

Մանչեստրի հայկական գաղութը անհունապէս ափսոսում է Քալանթարի վաղահաս մահը։ Անկեղծ ցաւակցութիւններ։

—

Թիֆլիս, 26 հոկտ.

«Մօլլա-Նասրէդդին» շաբաթաթերթի խմբագրութիւնը իր ամբողջ կազմով արտայայտում է անկեղծ ափսոսանք հայ ժողովրդի յանձին իր լաւագոյն զաւակներից մէկի՝ Ալէքսանդր Քալանթարի կրած անփոխարինելի և վաղաժամ կորստեան առիթով և միանում է բոլոր գիտակից հայերի վշտին։

Խմբագրութիւն

—

Օդեսսա, 26 հոկտ.

Ալէքսանդր Քալանթարի մահվամբ «Մշակի» խմբագրութիւնը կորցրեց անձնուէր գաղափարական շիտակ գործիչ, որի վախճանը անկեղծօրէն ափսոսում եմ։

Իշխ. Բորիս Արղութեան-Երկայնաբազուկ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

—

Էջմիածին, 25 հոկտ.

Իմ խորին ցաւս և վշտակցութիւնս եմ յայտնում ձեզ՝ իմ սիրելի բարեկամ, երկար տարիների բարեկամ, Ալէքսանդր Քալանթարի անակնկալ մահվան առիթով։ Ուղղութեան, եռանդների տարբերութիւնը բոլորովին նսեմանում է այն բուռն զգացմունքների առաջ, որ յարուցանում է իմ մէջ մի այդպիսի լաւ մարդու, հայ մարդու, վաղահաս և անժամանակ մահը։ Հանգուցեալի ընտանիքին և բոլոր գործակից ընկերներին իմ սրտանց ցաւակցութիւնս և ափսոսանքներս։ Գալուստ Տէր-Մկրտչեան

—

Մոսկվա, 24 հոկտ.

Նոր միայն Բեռլինից Մոսկվա հասնելով լսեցի Ալ. Քալանթարի յանկարծակի մահվան բօթաբեր լուրը։ Խորապէս ցաւում եմ հայ առաջնակարգ կուլտուրտրեգերի և անկշռու հրապարակախօսի վաղաժամ կորուստը։ Հայկական ազատամտականութեան խոշոր, հետևողական ներկայացուցիչներից մէկը եւ պակասեց։ Զգալի արագութեամբ նուազում է հայ քաղաքացիութեան իդէօլոգների շարքը։ Ալ. Քալանթարը մէկն էր 70-ական թւականների վերածնութեան էպօխայով հանդէս եկած այն նուիրական իդէալիզմի դրօշակիրներից, որոնք ժողովրդի մտաւոր-կուլտուրական առաջադիմութեան փշոտ ուղին հարթելու բարձր կոչումն ունէին։

Հանգիստ իդէալիստ կուլտուրտրեգերի աճիւնին։ Բ. Իշխանեան

—

Բագու, 22 հոկտ.

Համակված խորին վշտով՝ Բագուի հայ աւետարանական համայնքը ողբում է Ս. Գրքի աշխարհաբար լեզուով ջատագովի՝ Ալ. Քալանթարի մահը։ Դեռ ևս իր մահվան նախընթաց օրը՝ շաբաթ կէսօրին, երբ խմբագրական իր գրասենեակում նստած իր հետ խօսում էինք Ս. Գրքի հրատարակութեան կարևոր խնդիրների վերաբերմամբ և նկատում, որ վերջին ժամանակները «Մշակի» մէջ քիչ է գրվում այդ խնդիրի մասին, չեմ մոռանում նրա նշանաւոր խօսքերը. «Արծրունու օրերից սկսած՝ 40 տարուց ի վեր գրվել է այդ մասին, և այնքան պարզ է այդ. ինչ գրել. ի հարկէ անհրաժեշտ պէտք է Աստուծոյ խօսքը տալ ժողովրդին իր հասկանալի լեզուով»։

Ո՞վ կը կարծէր, թէ վերջին անգամն էինք տեսնում այդ մեծ մարդու քաղցր դէմքը և լսում նրա պարզ ու նշանակալից խօսքերը։

Պատուական Թառայեան

—

Գանձակ, 24 հոկտեմբերի

Չը կայ այլևս Ալէքսանդր Քալանթարը։ Նա մեռաւ՝ թողնելով սիրած ազգը, բոլորին, առանց խտրութեան, սուգի և անմխիթար վշտի մէջ։

Եւ ես, յայտնելով սգաւոր խմբագրութեանդ Ալէքսանդր Քալանթարի մահվամբ հայ ազգին հասած մեծ կորստի համար և իմ կսկիծը, մաղթում եմ. թող նրա օրհնեալ յիշատակը անմահ մնայ. թող նրա քաղաքացիական ազնւութեան, անձնուրաց ազգասիրական-մարդասիրական - ընկերսիրական մաքուր գործունէութեան մեծ և կենդանի օրինակը խրատական մի պատմութիւն լինի հայ նոր և ապագայ սերունդի համար։

Քալանթարը չի մեռել, այլ փոխվել է մի կեանքից մի այլ կեանք և այդ այլ կեանքը նրա յարգողների սրտումն է։

Երջանիկ է և օրհնված այն երկիրը, որ յաւիտենական հանգիստ է տալու Քալանթարի անշնչացած մարմնին։

Սուրբ լինի նրա յիշատակը։

Փոխանորդ՝ Լևոն վարդապետ

—

Խորին վշտով լսեցի անմոռանալի Ալէքսանդր Քալանթարի վաղահաս մահվան լուրը։ Այդ մահով հայ գիւղացիութիւնը մասնաւորապէս և Կովկասի ազգաբնակութիւնը ընդհանրապէս կորցնում է իր անխոնջ աշխատաւորին, ուսուցչին ու ղեկավարին։

Թող Ալէքսանդրի յիշատակը անմոռաց մնայ հայ գիւղացիութեան սրտում և խթան լինի մեր երիտասարդ գիւղատնտեսներին եռանդով, սիրով ու համբերութեամբ տանելու այն դրօշակը, որի վրա գրված է «գիւղացու բարեկեցութիւնը» և որի համար հանգուցեալը նուիրել էր գրեթէ իր ամբողջ կեանքը։

Հանգիստ ոսկերացդ, գիւղացու բարեկամ։

Կ. Կ. Մելիք-Շահնազարեանց

—

Թիֆլիս, 24 հոկտ.

Սկզբում չը հաւատալս իր իրականացման հիմքերի վրա հաստատվեց. ազգիս եռանդուն և անզուգական գործչի՝ Ալէքսանդր Քալանթարի պակասելու առիթով թէև այլ ևս աչքերիս արտասուքը ցամաքեցին, սակայն անսպառ արտասուքով հոգիս ու սիրտս է ողբում մեծ մարդու մահը։

Անմահ ու յիշատակդ, Ալ. Քալանթար, յաւէտ անշիջնելի պիտի մնան հայ ազգի և գիտական աշխարհի մէջ։

Ազգիս մէջ գիւղատնտեսական եռանդը, գաղափարը երկար ու շարունակ տարիներ արծարծեցիր ու նրա ճշգրիտ ուղղութիւնը և շահը տեսնել քո բարոյական մխիթարութիւնը և վարձատրութիւնդ էիր համարում։

Ուրեմն՝ քո սկզբունքները յարգողների կողմից քո անուանը հիմնվելիք ֆօնդը թող շարունակի և լրացնի յաւէտ քո իղձերը։

Ն. Սիմէօնեանց

—

Թիֆլիս, 25 հոկտ.

Թիֆլիսի մանր առևտրականների ընկերութիւնը, լսելով «Մշակի» խմբագիր և հասարակական գործիչ Ալ. Քալանթարի մահվան ցաւալի լուրը և ծանուցումը, թէ հանգուցեալը առանց ազգի խտրութեան գիտելիքների լոյսն էր սփռում ժողովրդական մասսայի մէջ, 40 տարի շարունակ անդադար աշխատում էր գրական և հասարական կեանքում, ազնուաբար ու ազգասիրաբար էր վերաբերվում ամբողջ երկրի կարիքներին, որոշեց յարգել նրա յիշատակը յոտնկայս և ամբողջ կազմով ներկայ գտնվել թաղմանը։

Նախագահ ընկերութեան՝

Իօսիֆ Նիկօլայէվիչ Մերկվիլաձէ

—

Թիֆլիս, 25 հոկտ.

Ալ. Քալանթարի ծառայակից ագրօնօմների մի խումբ կցելով սրան 15 րուբլի՝ խոնարհաբար խնդրում է խմբագրութեանդ ընդունել այն հանգուցեալի անուան ֆօնդի համար, փոխարէն պսակի։

Ա. Դեմենտիէվ, Բ. Զէյդլից, Վ. Լուգօվսկօյ, բարօն Ա. Մեդէմ, Պ. Մէդվեդէվ, Ա. Րօլլօվ, Ն. Տարատինօվ, Ս. Տիմօֆէյեվ։

—

Շուշի, 23 հոկտեմբերի

Ժողովրդական շահերի անձանձիր պաշտպան Ալէքսանդր Քալանթարի անսպասելի մահը խորին վշտով համակեց իմ սիրտը։

Ես, որ երկար տարիների ընթացքում անշեղ հետևել եմ «Մշակ» լրագրի ուղղութեանը, տեսնում էի, թէ որքան կարևոր ոյժ է ներկայանում այդ լրագրի համար հանգուցեալ հրապարակախօսը։

Հանգիստ քո աճիւնիդ, ժողովրդի շահերի անվեհեր պաշտպան։

Յարութիւն Տէր-Թովմասեան

—

Էջմիածին, 22 հոկտ.

Ցաւ ի սիրտ լսեցի հասարակական մեծ գործիչ և մեր բոլորին սիրելի Ալ. Քալանթարի տխուր լուրը։ Յարգանք նրա թարմ աճիւնին։ Թող նրա արդիւնաւէտ գործունէութիւնը յետնորդների համար մի կենդանի ուղեցոյց լինի, թող վերջիններս տեսնեն և սովորեն, թէ ինչպէս հասարակութեան նուիրված անհատը իր ունեցած բոլոր թանգագին ոյժերը խելացի կերպով ծառայեցնում է ի նպաստ նախաձեռնող ձեռքերի կարօտ ժողովրդեան։

«Մշակի» վշտակից ընթերցողներից մէկը՝

Ուսանող Ս. Ոսկերչեան

—

Արմաւիր, 21 հոկտ.

Նոր ստացայ ամենիս սիրելի Քալանթարի մահվան հեռագիրը։ Դժուար է հաւատալ, թէ Ալ. Քալանթարը, որ մարմնացեալ եռանդ, մարմնացեալ ոգևորութիւն էր ուր էլ որ լինէր, չը կայ այլ ևս։ Միայն «Մշակը» չէ, որ նրան սիրելի և անփոխարինելի էր դարձրել մեզ համար։ Քալանթարը իսկական ժողովրդի մարդ էր. նրա նշանաբանն էր՝ միշտ ժողովրդի համար, միշտ ժողովրդի մէջ։ Նա հանգիստ ու դադար չունէր. որտեղ մի հասարակական գործ, այնտեղ էլ Քալանթար ղեկավարողի դերում։

Իբրև «Մշակի» համեստ աշխատաւորներից մէկը ողբում եմ իմ թանգագին և անփոխարինելի խմբագրի և իսկական ժողովրդի մեծ մարդու անժամանակ մահը։ Նա ընկաւ, երբ դեռ լի էր գործելու տենչով. փառք նրա անմահ յիշատակին։

Մ. Տարախչեան

—

Թիֆլիս, 25 հոկտեմբերի

Խոնարհաբար խնդրում եմ ընդունէք դողթնացի մի ընտանիքի ի սրտէ խոր ցաւակցութիւնը հայրենակից յարգելի Ալէքսանդր Քալանթարի անսպասելի մահվան առիթով։

Մկրտիչ ու Ագնիւ Մանուէլեանց

—

Թիֆլիս, 23 հոկտեմբերի

Այն ծանր և անսպասելի կորուստը, որ ունեցաւ յանձին խմբագիր Ալէքսանդր Քալանթարի «Մշակ» լրագիր իմ ներկայութեամբ ամսիս 20-ին անմահ Րաֆֆիի յուշարձանի առաջ, ողբում ենք մայրս, քոյրս և ես և ծունկ չոքելով խոնարհվում ենք նրա սուրբ շիրիմի առաջ։

Արշակ Միրաքեան

—

Թիֆլիս, 23 հոկտ.

Կիրակի օրվայ սրտաճմլիկ դէպքից յետոյ, երբ իմ աչքիս առաջ անսպասելի արագութեամբ գետին փռվեց մեր ամենից սիրված մարդը, երբ առաջին անգամ ականջս ընկաւ Բ. Նաւասարդեանի խօսքը—«Տանդ քանդվի, Քալանթար, էս ինչ արիր մեր գլխին»—հազիւ ուշքի գալով, յայտնում եմ ձեզ և հայ ժողովրդին իմ խորին և անփոխարինելի կսկիծս։

Ցանկանում եմ ձեզ աւելի ոյժ և եռանդ, դիմադրելու ձեզ հասած ցաւին և անխոնջ առաջ տանելու ձեր անզուգական ընկերոջ սիրած գործը։ Ռ. Մամաջանեան

—

Թիֆլիս, 22 հոկտ.

Անհուն կսկիծով ողբում եմ հայերի խոպան անդաստանի ժրաջան և ազնիւ մշակի վաղաժամ մահը։ Վ. Շաքարեան

—

Թիֆլիս, 23 հոկտ.

Թիֆլիսի որբ և չքաւոր հայ երեխաներին օգնող «Լոյս» ընկերութեան վարչութիւնը Ալ. Քալանթարի անսպասելի մահվան առիթով յայտնում է իր խորին վշտակցութիւնը։ Յանձին հանգուցեալի հայ հասարակութիւնը կորցրեց իր մաքուր, կարող ոյժերից մէկին, հայ գիւղացիութիւնը՝ իր տնտեսական վիճակը հիմնաւորապէս բարձրացնողին։

Վարչութիւն

ՄԵԾ ՄԵՆՏՕՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 23 հոկտ.

Կովկասի գիւղացիութեան կուլտուրական վերածնութեան մեծ - մենտօրի մահվան գոյժը հասաւ և այստեղ...

Գիւղական ինտելիգենցիան և հասարակութեան բանիմաց մասն անհուն վշտի, անկեղծ տխրութեան մէջ ընկան։

Չէ որ Քալանթարի մահով գիւղը և խաւարապատ գաւառն որբացան՝ զրկվելով իրանց տաղանդաւոր կուլտուրտրեգերից, աննման պաշտպանից և հազուագիւտ բարեկամից։

Անհետացաւ մեր հասարակական անապատ ասպարէզից այն մեծ-նարօդնիկը, ուխտեալ գործիչը, որ երկար տարիներ շարունակ, հաւատարիմ իր պաշտած գաղափարական դրօշակին, անսահման ոգևորութեամբ քարոզել է հողի նուիրական կուլտը, անհամար փորձերով սովորեցրել է մեր խաւարամէր, յետամնաց և նորոյթների երդուեալ հակառակորդ գիւղացուն գիւղատնտեսութեան նորագոյն, բացիօնալ եղանակը և հերոսական համբերութեամբ ուղղել ու հարթել է դէպի առաջադիմութեան ու բարեկեցութեան տանող այն դժուարահաս ճանապարհը, որով ընթացել է եւրօպական երկիրների կուլտուրասէր գիւղացիութիւնը։

Մասնաւորապէս Մեծ-Ղարաքիլիսան որքան պարտական իր եզակի բարեկամին...

Ապա մեր շրջա՞նը... գաւա՞ռը... նահա՞նգը... Կովկասում հազիւ գտնվի մի գիւղ, մի համայնք, մի մոռացված, հեռաւոր անկիւն, որ տեսած կամ լսած չը լինի իր մեծ-առաքեալին և այս ու այն հասարակարժէք խնդիրների ժամանակ դիմած չը լինի նրա աջակցութեան, խելացի խորհուրդներին և հեղինակաւոր կարծիքին։

Ահա թէ ինչու այսօր սգաւոր է գիւղը, ողբում է գաւառը...

Կորուստը ծանր է ու անփոխարինելի և ցաւն ընդհանուր է ու անբուժելի...

Մեր երախտահատոյց հասարակութիւնը մեծ-մենտօրի դեռևս թարմ աճիւնի առջև իր անկեղծ սէրն և խորին յարգանքը ցոյց տալու, բարոյապէս մխիթարվելու համար անշուշտ կուղարկի պատգամաւոր, հեռագիրներ, կը դնի պսակ, կը կատարի հոգեհանգիստ և այլն, և այլն... Բայց այդ բոլորը չափազանց փոքր են, անցողական, մոռացութեան մատնվող ..

Մեծ-նարօդնիկի, տաղանդաւոր գործչի անմահ յիշատակը միշտ վառ, միշտ կենդանի պահելու համար յետամնաց գաւառում, բազմատանջ գիւղացիութեան լայն խաւերում հարկաւոր է հաստատուն կոթող, կուլտուրական գործ...

Ահա ինչով կարելի է յաւերժացնել հողի կուլտի մեծ-առաքեալի անունը։

Մ. Ղազարեան

ՊՍԱԿԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

—

Ստացանք Ալ. Քալանթարի թաղման կարգադիր Յանձնաժողովին յանձնելու՝ հանգուցեալի անուան հիմնվելիք ֆօնդի համար—

1) Թիֆլիսի հասարակական կլուբից՝ 25 ր.,
2) Աննա Մաղաթեանից՝ 25 րուբլի։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 և 27 հոկտեմբերի

Պարիզ. — Պուանկարէն ընդունեց ստատս-սեկրետար Կոկօվցեվին։

Ընդունելով «Matin»-ի և «Figaro»-ի աշխատակիցներին՝ մինիստրների խորհրդի նախագահ Կոկօվցեվը մատնանշեց Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի սերտ միութեան ու մշտական աշխատակցութեան վրա։ Ընդգծելով մեծ պետութիւնների բարերար ազդեցութիւնը, ստատս-սեկրետար Կոկօվցեվը ցանկութիւն յայտնեց Լօնդօնի վեհաժողովի նոր գումարման մասին, յետոյ մի քանի առանձին հարցերի վերաբերմամբ արեց «Temps»-ի աշխատակցին արված յայտարարութիւններ։

—

Աթէնք.—Երէկ, թիւրք պատգամաւորները յայտնեցին արտաքին գործերի մինիստրին, որ Բ. Դուռը ըստ երևոյթին ոչ միայն պատրաստակամութիւն ցոյց չէ տալիս ընդառաջելու զիջումն անելով, այլ առաջ է մղում նոր պահանջներ վակուֆների և տասանորդական հարցի մասին։ Աթէնքի գործակալութիւնը տեղեկացաւ, որ յունաց արտաքին գործերի մինիստրը հրաժարվել է բանակցել այդ նոր պահանջների մասին, մտադրվելով ներկայացնել նրանց մինիստրների խորհրդին։

—

Կ. Պոլիս.—Հասարակական կարծիքը անվստահութեամբ է վերաբերվում այն լուրերին՝ թէ գերմանական զինուորական միսսիային տրված են բացառիկ լիազօրութիւններ։ Մամուլը պնդում է, որ Ադրիանուպօլիսը յետ վերցնելուց յետոյ զինուորական շրջանները չեն համաձայնի, որպէսզի մայրաքաղաքի գերագոյն հրամանատարութիւնը յանձնվի գերմանացի օֆիցերներին։

—

Տօկիօ.—«Դզիդզի-Սիմբունը» ռուսչինական համաձայնութեանը վերաբերեալ արտաքին Մօնգօլիային համարում է ռուս դիւանագիտութեան մըթագոյն յաղթանակ։

—

Սօֆիա. — Բօլգարական իշխանութիւնները տեղեկացնում են, որ Մակեդօնիայի այն մասում, որ միացվեց Բօլգարիային, յունաց զօրքերը պատերազմի ժամանակ քարուքանդ են արել 374 գիւղ։

—

Կիէվ.—Բէյլիսի գործի վերաբերմամբ ճառերը երկուստեք աւարտվեցին։ Վաղը առաւօտեան կը դնվեն հարցերը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՈՒՍԱՆՈՂԸ

Ութսունական թվականներին, երբ ես ուսանում էի Պետերբուրգում՝ այդտեղի հայ ուսանողութիւնը ունէր մի կազմակերպութիւն, որի նպատակն էր նիւթական նպաստ հասցնել չքաւոր հայ ուսանողներին, պարապել հայ լեզվի ու գրականութեան ուսումնասիրութեամբ, և հրատարակել մատչելի ժողովրդական գրքոյկներ։

Կազմակերպութիւնը բաժանված էր սեկցիաների, որոնցից ամէն մինը մի ուսանողի ղեկավարութեամբ պարապում էր հայ լեզվով ու գրականութեամբ և պատրաստում էր ժողովրդական, մեծ մասամբ թարգմանական գրքոյկներ, որոնք ապա հրատարակվում էին։ Կազմակերպութեան ընդհանուր ժողովներում որոշվում էին նպատակները և կազմակերպութեան դրամական հաշվէտվութիւնն էր կատարվում։

Թէ՛ ընդհանուր ժողովներում, թէ՛ սեկցիաներում և թէ՛ ընդհանրապէս հայ ուսանողութեան մէջ այդ ժամանակ Կոստանդին Խատիսեանը շատ ազդու դեր էր կատարում։ Իր աշխոյժ, կրակոտ տեմպերամենտով, համոզմունքների հաստատութեամբ և գործունեայ բնաւորութեամբ նա եռանդ էր ներշնչում բոլորին և կարծես ուղղութիւն տալիս հայ ուսանողութեան գործունէութեան։

Բայց Կոստանդին Խատիսեանը մի մեծ պակասութիւն ունէր.—նա չը գիտէր, կամ գրեթէ չը գիտէր հայերէն։ Նա ինքն էլ զգում էր, որ հայ մարդը պէտք է հայերէն գիտենայ, մանաւանդ եթէ նա մտադիր է հայ ժողովրդի համար աշխատել։

Հայերէն սովորելու համար նա բավական չը համարեց սեկցիաներում պարապմունքները—պէտք էր աւելի հիմնական միջոց։ Եվ ահա Կոստանդին Խատիսեանը մի ամառ որոշեց գնալ Կ. Պոլիս, որպէսզի այնտեղ հայկական շրջաններում ապրի և հայերէն խօսել վարժվի։

Երբ ամառն անցավ և Կոստանդինը վերադարձավ Պոլսից՝ ես տեսայ նրան Պոլսի բարբառով ազատ կոկ հայերէն խօսելիս, և այս բարբառի ազդեցութիւնը մինչև վերջն էլ մնաց նրա լեզվի մէջ։

Կ. Պոլսում հայերէն սովորելու ժամանակ՝ նա կարիք էր զգացել նոր, անծանօթ բառերի համար մի բառգրքոյկ կազմել—հայերէնից-ռուսերէն։ Երբ վերադարձավ՝ հետը բերել էր 2—3 տետրից բաղկացած այդ բառգրքոյկը։ Նա առաջարկեց այդ բառգրքոյկը մշակել, ուղղելով, լրացնելով, և ուսանողական հրատարակութիւնների շարքում տպագրել։ Այս գործը ինձ առաջարկեցին ուսանողները, բայց ես հրաժարվեցի, հասկանալով որ հարցը չէր կարող սահմանափակվել մշակելով եղած բառգրքոյկը, այլ որ նոր, ինքնուրոյն հայ-ռուսերէն բառարան կազմելու պիտի յանձնէ, որի համար ոչ ժամանակ ունէի և ոչ բավական պատրաստութիւն։

Յետոյ այս գործը կատարել յանձն առավ ուսանող Կարապետ Եղուբեանը (այժմ հանգուցեալ)։ Նա, ինչպէս խոստովանում է իր հայերէն-ռուսերէն բառարանի առաջաբանում, մինչև այդ ժամանակ միանգամայն անծանօթ լինելով բառարանագրութեան՝ սկսեց «ուղղել և լրացնել» Կ. Խատիսեանի բառգրքոյկը։ Բայց հետզհետէ ծանօթանալով իր ձեռնարկած գործի հանգամանքներին՝ հասավ այն եզրակացութեան, թէ պէտք է մի կողմ թողնել Կ. Խատիսեանի տետրակները և ինքնուրոյն կերպով կազմել գրաբարի հայ-ռուսերէն բառարան (այն՝ որ ես հէնց սկզբից նախատեսելով հրաժարվել էի)։ Բայց որովհետև մի անգամ արդէն միջամտել էր եղել գործին և ուսանողներին խօսք էր տվել՝ ուստի առանց յուսահատվելու սկսեց գործը, երկու տարի աշխատելով կազմեց իր հայերէն-ռուսերէն բառարանը, որ «Պետերբուրգի հայ և վրացի ուսանողների» հրատարակութեամբ լոյս տեսավ Թիֆլիսում 1891 թվին[*])։

Այսպիսով Կ. Խատիսեանը, որ Պետերբուրգ էր ուղևորվել առանց հայերէն իմանալու՝ Պետերբուրգից վերադարձավ բերև կարգին հայախօս և, բացի սրանից, սկզբնապատճառ ու խրախուսիչ հանդիսացավ մի օգտակար գործի, Եղուբեանի հայ-ռուսերէն բառարանի, յօրինվելուն ու տպագրվելուն։

Երանի՛ թէ իդէալիստ Կ. Խատիսեանի այս օրինակը հետևողներ գտնէր մեր այժմեան հայ ուսանողների մէջ, որոնցից շատերը նոյնպէս չը գիտեն իրենց մայրենի լեզուն։

Ստ. Մալխասեանց

[*]) Այս տպագրութիւնը վաղուց սպառված է։ Հեղինակը պատրաստել էր գիրքը երկրորդ տպագրութեան համար, գրեթէ կրկնապատիկ հարստացրած, և արդէն սկսել էր տպագրութիւնը, բայց անակնկալ հիվանդութիւնն ու մահը կանգնեցրին գործը։ Ս. Մ.

Կ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Ինչպէս վաղօրօք յայտարարված էր, Բաքուի Կուլտուրական Միութեան հիմնադիր և հասարակական գործիչ Կոստ. Խատիսեանի մարմինը Բագուից Թիֆլիսի երկաթուղու կայարանը հասաւ երէկ, նոյմ. 28-ին, առ. ժամը 9-ին։

Մինչ այդ արքայական սենեակում ժողովվել էին հանգուցեալի հարազատները (բացի Ալէքսանդր Իվանիչից, որ բժիշկների խորհրդով տկարութեան պատճառով չէ դուրս գալիս տնից), Թիֆլիսի Թաղման Կարգադիր Մամանաժողովը ամբողջ կազմով, և հանգուցեալի յիշատակը յարգող հաստատութիւնների և ընկերութիւնների ներկայացուցիչներ և շատ անձինք։

Հանգուցեալի դագաղը իջեցրին վագոնից մարմնի հետ Բագուից եկած մեծ թւով պատգամաւորները և Կարգ. Մամանաժողովի անդամները. պլատֆորմի վրա կատարվեց հոգեհանգիստ Կարապետ և Աշոտ եպիսկոպոսների և Բենիկ վարդապետի ներկայութեամբ։

Ապա հանգուցեալի մարմինը ցինկի դագաղում՝ ձեռքերի վրա տարվեց փողոց, ուր և սկսվեց սգերթը։ Դագաղի եռևից բերվում էր երկու դիակառք, որոնք լի էին արծաթէ, մետաղէ և ծաղկէ պսակներով։ Փողոցներում սգերթին մասնակցողների թիւը աւելանում էր հետզհետէ։ Դագաղը յետոյ դնելով դիակառքի վրա յուղարկաւորութիւնը Վօլգովսկայա փողոցով շրջվեց Նիկոլաևսկայա փողոցը, այնուհետև Բակինսկայա փողոցով իջաւ և մտաւ Միքայէլեան պրոսպեկտ դիմելով դէպի Վօրօնցօվի արձանը։ Այստեղ հանգիստ տվեց մարմնին, որից յետոյ յուղարկաւորութիւնը շարունակվեց մինչև Վանքի եկեղեցին։

Եկեղեցում պատարագիչն էր Թիֆլիսի առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը, որ խուռն բազմութեան առաջ խօսեց դամբանական, կապելով հանգուցեալի գործունէութիւնը Քալանթարի և Ջաւարեանի գործունէութեանց հետ։ Սրբազանը մի նշանակալի խորութիւն մատնանշեց—որ այդ երեք ժողովրդական գործիչների կորստեան հանդէպ քննել է հայկական քէնը, չէ լսվում փոխադարձ սուր պայքարի ձայնը և՛ ստեղծ՝ բոլոր հոսանքները, վշտաբեկ, ընկել են միաբանութեան, բարութեան թագաւորութեան աշխարհը...

Պատարագից յետոյ դագաղը դուրս բերվեց բակը, ուր Կարգադիր Մամանաժողովի և Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդի կողմից խօսեց բժ. Աղասարեան։

Ապա դագաղը տարվեց գերեզմանի մօտ, ուր խօսեցին հանգուցեալի մասին, բնութագրելով նրա հասարակական գործունէութիւնը՝ Բենիկ վարդապետ, «Մշակի» կողմից՝ Հ. Առաքելեան, Բագուի Կուլտ. Միութեան կողմից՝ Խրղանեան, Բագուի հայ բանւորների կողմից՝ Արքերեան, Երևանի թեմական Խորէն եպիսկոպոսի և հայ դպրոցների կողմից՝ Թեմ. տեսուչ Խզմալեան, Շիրակի համակրող հայ ազգաբնակութեան կողմից՝ Խաչվանքեան քահ., Բագուից եկած Ասլիբէգեան, «Սփիւռ Թերթի կողմից՝ Աբգար Պայազատ, Թիֆլիսի հայ դերասանական խմբի կողմից՝ Ս. Ցարուքինեան, Բ. Կուլտ. Միութեան քարտուղար Բահաթրեան։

Սգահանդէսը աւարտվեց ժամը $2^1/_2$-ին։

Բագուից եկած պատգամաւորների անունները կը տանք հետևեալ անգամ։

Հանգուցեալի դագաղի վրա դրված էին ութ արծաթեայ պսակներ հետևեալներից՝ Բագուի Կուլտ. Միութիւնից, Բագուի հայ հասարակութիւնից, միլլիոնատէրներ Հ. Թաղիևից և Մուրթուզա Մուխտարովից, Բագուի Կայս. Ռուսաց Տեխնիկական Ընկերութիւնից, Բագուի քաղաքային ինքնավարութիւնից, Բագուի Նաւթարդ. համագումարի խորհրդից և այլն։ Նաև՝ եօթը մետաղէ պսակ, 11 հատ թարմ ծաղիկներից պսակ և մի խաչ նոյնպէս ծաղիկներից։

ՋԱՒԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Սպ. Քաղաք(Բագու), 19 նոյմ.

Թոյլ տուէք, խնդրեմ ձեր, լրագրի միջոցով յայտնել իմ խորին և անկեղծ ցաւակցութիւնը գաղափարական մաքուր գործիչ Սիմէօն Զաւարեանի մահվան առիթով։ Թէև ուղղութեամբ և գաղափարով տարբեր՝ սակայն չեմ կարող չը խոստովանել հանգուցեալի այն բուռն և հաշուեդէպ սէրը, որով համակված էր նա դէպի հայ ժողովրդի ազատագրութեան վեհ գործը և որի համար աշխատեց ամենայն հաւատարմութեամբ ու հետևողականութեամբ մինչև իր կեանքի վերջին վայրկեանը։

Սիմ. Հովսէփեան

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ

XVII

Ամէն անգամ, երբ հարց է գալիս Կովկասի ազգութիւնների առաջադիմութեան մասին, մենք հայերս մեզ ամենից առաջադէմն ենք համարում՝ մանաւանդ համեմատելով մեզ մեր հարևան թուրք ազգաբնակութեան հետ, միանգամայն անտես առնելով առօրեայ փաստերը։

Խօսել ի հարկէ այդ բոլորի մասին մեզ հեռուն կը տանէր, մանաւանդ որ նրանք շատ աչքի ընկնող փաստեր են և ես այսօր կամենում եմ ընթերցողի առաջը դնել մի փաստ, որը պարզ ցոյց է տալիս, թէ առաջադիմական ինչ հսկայական քայլեր է անում թուրք հասարակութիւնը։

Մի քանի ժամանակ առաջ, Կազանի թուրքերը մի խնդիրք են ներկայացրել Օրենբուրգի հոգևոր կառավարութեանը, այժմ առաջարկելով ամուսնացող զոյգերի համար հետևեալ օրէնքները սահմանել.

1) Աղջիկներին մարդու չը տալ առանց նրանց համաձայնութեանը։

2) Ամուսնացող ազամարդկանց բժշկական քննութեան ենթարկել։

Երկու չափազանց կարևոր օրէնքներ են այդ, որ զգացել է Կազանի թուրք ազգաբնակութիւնը և կամենում է կեանքի մէջ մտցնել։ Ուրիշ հարց է, ի հարկէ, թէ որքան կաջողվի նրանց անելու այդ։

Այդ բանը առիթ է տալիս ինձ յիշելու մի քանի տարի առաջ հայ կեանքի մէջ առաջ եկած մի նոյնանման դէպք, որը սակայն այժմ միանգամայն մոռացութեան է տրված։

Դեռ հանգուցեալ Խրիմեան կաթողիկոսը հրահանգ էր հրատարակել, որ ամուսնացող զոյգերից բժշկական վկայական պահանջվի և առանց այդպիսի վկայականի քահանաները ոչ մի դէպքում պսակ չը կատարեն։

Մի քանի տարի այդ կարգադրութիւնը ճշտութեամբ կատարվում էր, յետոյ մոռացութեան տրվեց և հասարակութիւնն էլ ներկայումս բոլորովին չէ հետաքրքրվում նրանով։

Որտեղի տարբերութիւն մեր և թուրքերի միջև։

Այն ժամանակ, երբ թուրք ազգաբնակութիւնը ինքը զգալով ամուսնացողներին բժշկական քննութեան ենթարկելու կարիքը, ինքն է խնդրում հոգևոր կառավարութեանը այդպիսի մի օրէնք սահմանել և հսկել այդ օրէնքը ճշտութեամբ կատարելու վրա, հայ առաջադէմ, կուլտուրականապէս զարգացած հասարակութիւնը բարձի թող է անում, չէ կատարում իր հոգևոր կառավարութեան սահմանած մի նոյնանման օրէնքը։

Եւ դեռ մենք պարծենում ենք մեր զարգացութեամբ, մեր կուլտուրականութեամբ, այն ժամանակ, երբ մեր կողմից անկուլտուրական համարվող ազգերը մեզանից աւելի առաջ են անցնում իրանց զարգացութեամբ, ժամանակի ոգու իրանց ճիշդ ըմբռնումովը։

Վաղարշակ Թումանեան

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՈՒՄ

Շաբաթ, ամսիս 26-ին, Հասարակական կլուբում (Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում) պ. Ցուլուկիձէն կարդաց մի դասախօսութիւն XIX դարի վրաց գրականութեան մասին։ Դասախօսը ամփոփ և հետաքրքրաշարժ կերպով ծանօթացրեց անցեալ տարի վրաց հասարակական կեանքի և գրականութեան զարգացման փազաների հետ։

Դասախօսութեան վերջը իշխ. Գ. Թումանեանի առաջարկութեամբ յարգեցին յօտնկայս հանգուցեալ Ալ. Քալանթարի յիշատակը։ Ցետաձգվեց և երաժշտական մասը։

Տեղի ունեցաւ դասախօսութեան առիթով զրոյց, որին մասնակցեցին իշխ. Գ. Թումանեան, տիկ. Զարաշվիլի, Սօլօվեան, Յովհաննիսեան, Ակոնեան և ուրիշներ։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Միք. Պապաջանեանը Հին-Նախիջեւանում

Հին-Նախիջևան, 16 նոյեմբերի

Նոյմ. 14-ի երեկ. ժ. 6-ին, աւտոմօբիլով, մեր քաղաքը ժամանեց Պետական Դումայի անդամ Միք. Պապաջանեանը։

Քաղաքի փոքր ի շատէ աչքի ընկնող հայերը ժողովվել էին յաջորդարանում, ուր և եկաւ Պապաջանեանը, որին ներկայացրեց յաջորդ Սիօն վարդապետը ներկայ եղող ազգայիններին, նախապէս բարի գալուստ մաղթելով նրան։ Մի փոքր հարց ու փորձից յետոյ Պապաջանեանը ժամը 8-ին անցաւ հայոց ծխական դպրոցի դահլիճը, ուր սկսեց իր զրոյցը հաւաքված բազմութեան առաջ։

Զրոյցը բաղկացած էր երկու մասից։

Առաջին մասն էր հայկական հարցը իր ներկայ վիճակում, երկրորդ մասը՝ իր գործունէութիւնը Պետական Դումայում։

Հայկական հարցի մասին նա տուեց այն տեղեկութիւնները, որոնք մեզ որոշ չափով յայտնի են հայ օրաթերթերից, աւելացնելով իր տպաւորութիւնները արտասահմանեան հանդիպումներից պետական այլազգի գործիչների և դէպլօմատների հետ։ Իր զրոյցի այդ մասում կարմիր թելի պէս երևում էր նրա համակրութիւնը դէպի Ռուսաստանը և նրա միջամտութեան անհրաժեշտութիւնը թիւրքահայոց վիճակի բարւոքման գործում։

Աւելի հետաքրքրական և կենդանի էր Պապաջանեանի զրոյցի երկրորդ մասը՝ Պետական Դումայի և իր գործունէութեան մասին նրանում։ Այդ մասում նա բացատրեց առհասարակ պատգամաւորի նշանակութիւնը և ապա հայ միակ պատգամաւորի դրութեան և դերքի փափկութիւնը Դումայում։ Պապաջանեանը իր պատգամաւորի կոչման շատ համեստ դեր էր յատկացնում և համեստօրէն վերաբերվում իր գործունէութեան. նրա ասելով, արտայայտվում է գլխաւորապէս Դումայի 2—3 յանձնաժողովներում, կոմիսիաներում իր մասնակցութեամբ։ Նա շեշտեց իր անկուսակցականութիւնը, որպէս հայ պատգամաւոր, որ մէկ միլիօն հայ ազգաբնակութեան զանազան խաւերի ներկայացուցիչ է և այդ հիման վրա նա պարտաւոր է լինել անկուսակցական։ Զրոյցը, որ տևեց մօտ 3 ժամ, շատ գեղեցիկ տպաւորութիւն թողեց հանդիսականների վրա, որ ընդհանուրի կողմից վարձատրվեց բուռն ծափահարութեամբ։ Ապա հայր Սիօն վարդապետը, որ ներկայ էր, ներկայ հասարակութեան կողմից Մ. Պապաջանեանին յայտնեց շնորհակալութիւն, բացատրելով պատգամաւորի բարձր և վեհ նշանակութիւնը, որ խոր տպաւորութիւն թողեց թէ պատգամաւորի և թէ ընդհանուրի վրա և որին հետևեց բուռն ծափահարութիւն կեցցէներով։

Միւս օրը, առաւօտեան տեղիս քաղ. ինքնավարութեան շինութեան դահլիճում Մ. Պապաջանեանը հաւաքված թուրքերի հետ ունեցաւ զրոյց գլխաւորապէս Ջրի մասին և ապա ժամը 11-ին մեկնեց Երևան։

Պիրօ

Մի նոր կրթ. հաստատութիւն Զաքաթալայում

Զաքաթալա, 21 նոյմ.

Ի յիշատակ 300-ամեայ Ռօմանօվների Տան Թագաւորութեան՝ Պետական Դուման որոշել էր յաւերժացնել այդ մեծ պատմական տօնը, ի միջի այլոց, բաց անելով կայսրութեան զանազան նահանգներում ու շրջաններում 93 ուսուցչական սեմինարիաներ։

Այդ բաղդին այսօր արժանանում է նաև մեր ազգաբնակութիւնը։ Կովկասի ուսումն. շրջանի հոգաբարձուն մի առանձին գրութեամբ առաջարկել է Զաքաթալայի քաղ. վարչութեանը Զաքաթալայում բացվելիք սեմինարիայի համար քաղաքումս ձրի 2 դեսեատին հող յատկացնել։

Ինչպէս լսում ենք, քաղաքը մեծ ուրախութեամբ ընդունելով այդ առաջարկութիւնը՝ որոշել է յատկացնել պահանջված գետինը շատ յարմար տեղ։

Այդպիսով մեր քաղաքը, բացի օրիորդաց գիմնազիայից, քաղաքային ու արհեստաւոր դպրոցներից, շուտով կունենայ նաև ուսուցչական սեմինարիա։

Սօյզադէ

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՏՕՆԸ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

Ծարսկիէ-Կոլօդցի, 20 նոյմ.

Կիրակի, նոյմ. 13-ին, տեղիս հայոց եկեղեցում մատուցվեց պատարագ, որից յետոյ կատարվեց հայրապետական մաղթանք և հոգեհանգիստ ս. Սահակի և ս. Մեսրոպի, նոյնպէս հայ գրականութեան մշակների համար։ Ց. ք. Գրիգորեանը խօսեց ճառ, բացատրելով համազգային մեծ յօբելեանի նշանակութիւնը հայերիս համար։ Եկել էին միայն կանայք։ Չը նայելով պաշտօնական հրաւէրին՝ վաճառականները չը յարգեցին ազգային տօնը, զբաղված լինելով առևտուրով։ Եկել էին միայն 3 հոգի։ Բահման դատապարտեց վաճառականների այդ քար անտարբերութիւնը։ Ամէն տեղ վաճառականները փոխվեցին, բացի Ծարսկիէ-Կոլօդցիի վաճառականներից։ Սրանք խանութներն են անց կացնում առաւօտեան ժամը 5-ից մինչև գիշերվայ ժ. 11-ը։ Սրանց համար չը կայ ոչ կիրակի և ոչ տօն։ Թէև կիրակի օրերը ժամը 9-ին խանութները պաշտօնապէս փակվում են, բայց մէկ դուռը (դարաբա) բաց է մնում և ծածուկ առևտուր են անում ամբողջ օր։

N. N.

Պեատիգորսկ, 14 նոյմ.

Ուրբաթ օրը ծխ. դպրոցում բացատրելով երեխաներին Թարգմանչաց մասին՝ արձակեցին, յայտնելով որ միւս օրը ժամը 10-ին մաքուր հագնված հաւաքվեն դպրոց։ 12-ի առաւօտեան դպրոցը ուրախութեան մէջ էր։ Հաւաքվել էին և պետական դպրոցների աշ.-աշակերտուհիները։ Տեղի ունեցաւ գրական առաւօտ աշակերտութեան համար. ուսուցիչը բոլորի ուշադրութիւնը կենտրոնացրեց ս. Սահակի և ս. Մեսրոպի վրա՝ պարզ լեզուով խօսելով նրանց մասին։

13-ին, կիրակի օրը, ժամը 10-ից սկսեցին հաւաքվել դպրոց՝ ուսուցչական խմբի ցրած հրաւէրի համաձայն։ Ժամը 11-ից սկսվեց հանդէսը Մարգարեանցի բանախօսութեամբ։ Այնուհետև դպրոցի սաները կարդացին և արտասանեցին յօդուածներ և ոտանաւորներ տօնին վերաբերող։

Գեղեցիկ տպաւորութեան տակ ցրվեցին՝ տանելով հետները և ուսուցչի վերջին խօսքերը. «Ունեորների երեխաները մեր դպրոց չեն յաճախում. այստեղ նրանց յարմար չէ ուրիշ չքաւոր երեխաների կողքին նստել. ուսուցչական խումբը այդպիսիների համար սահմանում է երեկոյեան պարապմունքներ ժամը 4-ից մինչև 5-ը ձրի»։

Մարգ.

Քիշինև, 14 նոյմ.

Այսօր, նոյեմբերի 13-ին, Քիշինևի հայ հասարակութեան միահամուռ մասնակցութեամբ տօնվեց հայոց տառերի 1500-ամեակի յօբելեանը։

Այս ամսի 12-ին և 13-ին, շաբաթ և կիրակի, ի յիշատակ ս. Սահակ և Մեսրոպի, եկեղեցում տեղի ունեցաւ փառաւոր պատարագ։ Կիրակի օրը պատարագիչն էր տեղիս թեմակալ առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոսը։ Պատարագին երգեց երկսեռ քառաձայն խումբը, հայոց ծխական ուսումնարանի աւագ ուսուցիչ Սեդրակ Եղիազարեանի ղեկավարութեամբ։

Խումբը կազմված էր հայ և ռուս երիտասարդ ուժերից. չը նայելով այդքան դժուարին պայմաններին, Ս. Եղիազարեանի ջանքերը պսակվեցին աջողութեամբ՝ տեղիս հայ հասարակութեան կողմից յայտնված շնորհակալութիւններով։

Քառաձայն խումբը նոյնպէս վարձատրվեց ուսումնարանի հոգաբարձութեան կողմից։

Պատարագից յետոյ, եկեղեցուն կից ծխական ուսումնարանում տեղի ունեցաւ հանդէս։ Հանդէսին ներկայ էր երկսեռ հայ հասարակութիւնը. ոչ այնքան մեծ դահլիճը ծայրէ ի ծայր լիքն էր։

Հանդէսը բացվեց «Հայր Մերով» և «Էջմիածնին ի հօրէ» շարականով։

Ներսէս արքեպիսկոպոսը մի համառօտ գեղեցիկ ճառում տուեց այդ օրվայ տօնի նշանակութեան մասին։

Հասարակութեան վրա աւելի լաւ տպաւորութիւն թողեց Տիրայր հայր սուրբի ճառը։

Տիրայր վարդապետը ռուսերէն լեզուով բացատրեց այդ օրվայ տօնի նշանակութիւնը, պատմական անձնաւորներով բացատրեց հայոց տառերի սկզբնաւորութիւնից մինչև մեր օրերը։ Բացատրեց սեպագիր արձանագրութիւնների, հիերօգլիֆների, պատկերագրութիւնների մասին. ծանօթացրեց տեղիս հայ հասարակութեանը ս. Սահակի և ս. Մեսրոպի անդուլ աշխատանքների հետ, լրացնելով կենսագրական տեղեկութիւններով։ Մի բան, որով աւելի գոհ մնաց հայ հասարակութիւնը, այդ այն էր, որ Տիրայր վարդապետը իր բացատրութիւնները լրացնում էր ցոյց տալով հասարակութեանը սեպագիրների, հիերօգլիֆների, պատկերագրութիւնների նկարները։

Հանդէսը վերջացաւ Տիրայրի ճառով. հասարակութիւնը ցրվեց շատ գոհ սրտով։

Գար. Մելիք-Հախնազար

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽԻՎԱՅԻ ԽԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

I

Նաւի վրա

Ամու-Դարեայով լողում ենք Չարջուից դէպի Խիվայի խանութիւնը։ Շոգենաւը լիքն լեցուն է ճանապարհորդներով ամէն ազգի և սեռի։ Երրորդ կարգի տախտակով գնում է ի միջի այլոց նաև մի պարսկուհի՝ ամփոփված իր սև չադրի մէջ։ Նա տեղ է բռնել դրսում՝ սեղանատան մուտքի մօտ։ Սեղանատնից մօտաւորապէս 30 հոգի օգտվողներս մեր չորսօրեայ ճանապարհորդութեան ընթացքում մեր ամէն ելումուտքին ականատես էինք, թէ ինչպէս պարսկուհին՝ կաշկանդվածի նման՝ մնացել էր միևնոյն տեղը, կարծես կարկամած լինէր։ Զարմանք էր պատճառում այն հանգամանքը, թէ ինչպէս նա համբերում է՝ շարունակ միևնոյն տեղը մնալով նստած, այն էլ դեռ ծածկած երեսով։ Նոյն դրութեամբ նա ուտում-խմում էր և ծխում իր չիբուխը, որի համար հետը գնացող ամուսինը չէր խնայում մատակարարել առատ ծխախոտ, և այդ բոլորը իր չադրի տակ ծածկված, որ մարդիկ չը տեսնէին։ Ցերեկով ոչ ոք չէր նկատել, որ նա տեղից վեր կենար և իր բնական պէտքը լրացնելու գնար նոյնիսկ։ Կարծես նրա մէջ մեռած լինէր ամէն տեսակ հետաքրքրութիւն։ Անշուշտ նա գաղտագողի ակնարկներ ձգում էր շրջապատի վրա իր չադրի տակից, բայց յամենայն դէպս զարմանալի համբերութիւն է հարկաւոր դիմադրելու, որ մարդ մի ազատ կերպով չը դիտէ լոյս աշխարհը, մանաւանդ երբ անցնում ես քեզ համար դեռ անծանօթ մի երկրով։ Ակամայից մարդ գալիս է այն դառն եզրակացութեան, թէ դրանք, ուրեմն, իրանց փակ կեանքով անսամնի չափ կորցրել են իրանց հետաքրքրութիւնը։ Մեզ հետ եղող ռուս կանայք ուղիղ արգահատանք էին զգում դէպի իրանց դժբաղդ այդ քոյրը։ Ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ ռուսաց մի հարիւրամեայ տիրապետութեան ընթացքում (խօսքս Կովկասի մասին է) մահմեդականը դեռ չը հաշտվեց այն խորհրդութեան հետ, թէ անհրաժեշտ է կրթութիւն տալ նաև իգական սեռին, ակամայից ստիպված ես լինում ընդունելու, թէ մահմեդական կինն, ուրեմն, դեռ շատ երկար դատապարտված պիտի մնայ իր այդ անմարդավայել դրութեան։ Եղան ոմանք, որոնք մահմեդական կնոջ այդ ստրկական դրութեան պատճառը, արդարացի կերպով, մահմեդական կրօնը համարեցին և կարծիք յայտնեցին, թէ քանի աշխարհումս գոյութիւն ունենայ այդ կրօնը, մահմեդական կանայք դատապարտված կը մնան նոյն դրութեան։

Երբ մահմեդական ամուսնուն ես հարցնում իրանց կնոջ այդ ստրկական դրութեան պատճառը, Արևելքի այդ ամենախանդոտ որձը պատասխանում է, թէ ուրիշ կերպ անկարելի է կնոջ անբարոյականութեան առաջն առնել, թէ կնոջ ամենաբնական կացութիւնը հէնց այն է, որի մէջ այժմ դրված է մահմեդական կինը։

Հէնց այդտեղ՝ նաւում եղած ռուս կանանց վայելած ազատ կեանքն առաւել ևս շեշտելի էր դարձնում խեղճ պարսկուհու արգահատելի կացութիւնը։

Երրորդ կարգի տախտակով գնում էին նաև շատ զինուորներ և ռուս ստորին կարգի կանայք։ Սրանք խմբված էին նաւի եզրի մասում և իրանց ժամանակն էին անց կացնում իրանց յատուկ զուարճութիւններով՝ երգերով, պարերով, զուարճախօսութիւններով, որոնք գլխաւորապէս համեմված էին լինում ցոփաբանութիւններով։

Եւրոպական և ասիական կանանց կեանքի և ազատութեան խօսուն օրինակները մերկանցում ցուցադրված էին մեր առաջ, և մարդ չէր իմանում որը պախարակել և որի՛ն առաւելութիւն տալ։

Արշակ Ք. Տէր-Ոսկանեան

Մ ե ր վ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

[illegible]

պաշտպանութեան կարիքների համար. 2) 8 դեսեատին՝ Կախէտի խճուղու կողմից, ուր նախագծված է հիմնել գազային գործարան. 3) 21 դեսեատին՝ Կուր գետի ափին. 4) 5 դեսեատին՝ կաթնատնտեսութեան համար Սումբաթովի ձորի աջ կողմից և 5) 1800 քառ. սաժէն նոյն տեղում ուսանողների հանրակացարան հիմնելու համար։

Կ. Պոլսից մի մասնաւոր հեռագիր հաղորդում է, որ գուցէ Ս. Զաւարեանի մարմինը թաղվի Կ. Պոլսում։ Մի նոր հեռագիր եւս տեղեկացնում է, որ հանգուցեալի մարմինը ուղարկված է Կ. Պոլսից ոչ թէ անցեալ ուրբաթ օրը, այլ միայն կիրակի՝ հոկտեմբերի 27-ին։ Եթէ վերջին հեռագիրը ճիշդ է, ուրեմն թաղումը կը նշանակվի առաջիկայ կիրակի՝ նոյեմբերի 3-ին։

Քութայիսի երգուեստ-հասարակական տարրերի ընկերութիւնը Բէյլիսի պաշտպաններին ուղարկել է հետեւեալ հեռագիրը. «Քութայիսի երգուեստ-հասարակական տարրերը յղում են ձեզ, արդարութեան, ճշմարտութեան ու մարդու իրաւունքի տոկուն պաշտպաններիդ, բուռն համակրանք։ Հաւատացէք, որ մութ ուժերի հետ ձեր հերոսական կռուի մէջ, իւրաքանչիւր լուսամիտ քաղաքացու համակրութիւնը ձեր կողմն է»։

Դերասան Պետրոսեանի արձանի բացումը կիրակի, հոկտ. 27-ին, տեղի չունեցաւ՝ Ալ. Բալանթարի թաղման պատճառով։

Հինգշաբթի, հոկտ. 31-ին, Մոսկվայի յայտնի դասախօս Լ. Ս. Կօզլովսկին («Рус. Вѣд.» թերթի կրիտիկոսը) Թիֆլիսի ժողովարանում կը կարդայ դասախօսութիւն «Նապոլէոնը և Տոլստոյը» թեմայով. իսկ շաբաթ, նոյեմբերի 2-ին, կը դասախօսէ Հասարակական կլուբում (Արաս-Աբաղեան հրապար. № 7) ռուս գրող Դոստոեվսկիի մասին։

Հոկտեմբ. 28-ին, առաւօտեան ժամը $5^{1}/_{2}$-ին Թիֆլիսի նահանգական բանտում ի կատար է ածվել կովկասեան զինուորական-նահանգական դատարանի վճիռը Ղազախի գաւառի յայտնի աւազակ Ջհանգիր Քերիմօղլիի և նրա ընկեր Ղուրբան Ահմէդ-օղլիի վերաբերմամբ՝ կախաղան հանելով այդ երկուսին։ Այդ երկու աւազակները ձերբակալվեցին այս տարի Թիֆլիսում, Արմէանսկի բազարում, ոստիկանութեանը գնդակաձգութեամբ երկար դիմադրելուց յետոյ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂ ԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Արնածաղիկ, էսքիզ Սրզար Պայազատի, Թիֆլիս, 1913 Թ.

Աղքատ և թշուառ միջավայրի մի փոքրիկ պատկերացումն է Ա. Պայազատի սոյն գրքոյկը։

Սպիտակ ծաղկի տօնը, որ բուրժուական հասարակութիւնը ստեղծել է աղքատ թոքախտաւորներին օգնելու համար, առիթ է տուել հեղինակին մի փոքրիկ էկսկուրսիա կատարելու դէպի մեծ քաղաքի գետնափոր նկուղները՝ երեւան հանելու համար այնտեղ պատսպարված թշուառութիւնը։ Սպիտակ ծաղկի տերևը, ըստ երիտասարդի, որ հանդէս է գալիս էսքիզում, դա բուրժուական մի նոր հնարագիտութիւն է, որով սակայն աղքատ թոքախտաւորների տառապանքը երբեք չէ կարող ամոքվել։

Դա մի ճիգ է, որով տիրող դասը միջոց է որոնում մաքրելու ասպարէզից իր աչքի առջև վխտացող պրօլետար թոքախտաւորներին, որոնք իբրև տուբերկուլօզի կենդանի ֆերմենտներ՝ ապականում ու վարակում են այդ դասի շնչած օդը…

Բարեգործական աստառ ունի այդ տօնը, դա բաւական չէ. յանուն թոքախտաւորների հաւաքվող այդ կոպէկների ամենախոշոր մասը նոյն աշխատաւորի գրպանից է դուրս գալիս, մինչդեռ այն իլլիւզիան է ստացվում, որ այդ գումարներով այս կամ այն վայրում սանատորիումներ հիմնողները «բարեխիղճ» և «բարեգործ» բուրժուաներն են հանդիսանում…

Բայց հարցը միայն դրանում չէ. այդօրինակ կիսամիջոցներով թոքախտը իբրև սօցիալական չարիք երբեք չէ կարող վերանալ, որովհետև նա հետեւանք է աւելի բարդ պատճառների, որոնց մասին «սպիտակ ծաղկի տօնով» հրճվողները երբեք էլ չեն մտածել։

«Արնածաղիկ» խղճան դա է։ «Սպիտակ ծաղիկը»՝ «արնածաղիկ» է, ուրովհետև էսքիզում հանդէս բերված թոքախտաւորը հզօր կապիտալիստից բեկբեկված մի բանւոր լինելով և ճանաչելով ծաղկավաճառ օրիորդներից մէկին, որ զուգադիպաբար նոյն կապիտալիստի աղջիկն է լինում, դառնացած ասում է. «Դուք ձեր հայրերի ու եղբայրների ձեռքով կաթիլ-կաթիլ քամած արեան ծովերի մէջ լող տալով՝ ծաղիկներ էք վաճառում, որ մե՞զ օգնէք։ Կոյրե՞ր, չէ՞ք որ դա մեր արնածաղիկն է»։

Էսքիզը իր ամբողջութեամբ աջողված կարելի է համարել. հեղինակի դիտողութիւնները ճիշդ են, սակայն պատկերացման տեսակէտից թերութիւններ են աչքի ընկնում։ Տեղ-տեղ արհեստական են դիալոգները, անսպասելի և անհաւատալի դրութիւնները, որոնք պատմուածքի առանձին մասերի ճշմարտութիւնը կասկածելի են դարձնում։ Իսկ այդ ամենը արդիւնք է գրուածքի գեղարուեստական թերութեան։

Ս.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մոսկվա, 10 հոկտեմբերի

Սոյն երկտողով յայտնում եմ ի գիտութիւն ինձ դիմողների և հայ ընթերցող հասարակութեան, որ Թիֆլիսի Հայ Երաժշտ. Ընկերութեան «10 հատ մանկական երգերի» և մէկ թէ երկու «ինքնուրոյն երգի թէ րօմանսների» համար յայտարարված մրցանակաբաշխութեանը ես չեմ մասնակցելու։ Շարժառիթները զուտ սկզբունքային են, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս որ է իմ վերաբերմունքը դէպի «Գեղարուեստ» հանդէսը, որտեղ ես ոչ մի մասնակցութիւն չեմ ունեցել ահա քանի տարիներ է՝ չը նայած վերոյիշեալ հանդէսի խմբագրի և իմ ամենամօտ ընկերի՝ Գարեգին Լևոնեանի դիմումներին։

Կարծում եմ, որ երկտողս երկդիմի մըտքով չի բացատրվի Թիֆլիսի Հայ Երաժշտ. Ընկ. վարիչների կողմից, որոնց սկսած գործը չափազանց մօտ է իմ սրտին և ես ի սրտէ միայն յաջողութիւն ու աջողութիւն եմ ցանկանում նրանց՝ իրանց այդ ծանր և ամենքիս համար սուրբ գործի ասպարէզում։ Սոյն երկտողվս ես կարծում եմ բաւարարութիւն տուած կը լինեմ նաև նրանց, որոնք այլեւայլ քաղաքներից դիմել են ինձ վերոյիշեալ հարցերի վերաբերմամբ բազմիցս անգամ։

Եղ. Բաղդասարեան

ԴԻՄՈՒՄՆ

Թիֆլիսի Հայոց Երաժշտ. Ընկ. վարչութիւնը՝ տառերի գիւտի 1500-ամեայ և տպագրութեան 400-ամեայ մեծ յոբելեանների յիշատակը յաւերժացնելու համար՝ որոշել է մի գիտական աշխատութիւն տպագրել հայ երաժշտութեան վերաբերեալ։

Սրանով վարչութիւնը դիմում է այն հայ երաժիշտներին, որոնք ունեն ուսումնասիրութիւններ հայ երաժշտութեան վերաբերեալ՝ իրանց պայմանների հետ ուղարկեն մինչև նոյեմբերի 20-ը 1913 թ. վարչութեան հետեւեալ հասցէով՝ Тифлисъ, Армянская Духовн. Семинарія. Спиридону Меликяну.

Վարչութիւն

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

26 հոկտեմբերի

ՅԱԼՏԱ։ Յանկարծամահ եղաւ պալատական կոմենդանտ գեն.-ադիւտանտ Դէդիւլինը։

ԼԻՎԱԴԻԱ։ Գեն.-ադիւտանտ Դէդիւլինի հոգեհանգստին ներկայ էին Նորին Մեծութիւններ Թագաւոր Կայսրը և Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնան, Մեծ Իշխանուհիները և Մեծ Իշխանները, զինուորական, արտաքին գործերի մինիստրները և այլ պաշտօնական անձինք։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գիշերս Կավալերգարդսկայա փողոցում հրդեհ ծագեց մի փայտէ տան մէջ։ Կրակին զոհ գնացին 5 հոգի։ Կրակը հանգցնելիս երկաթէ ձողից սպանվեց մի հրդեհաշէջ։

Մամուլի վերաբերեալ դումայական մասնաժողովը նախագահ ընտրեց առաջադիմական Եֆրէմովին։ Զեկուցանող Բէնիգսէնը մատնանշեց, որ մամուլի նախագծի նպատակն է միացնել այն ձեռնարկութիւնները, որոնք հաւասարապէս ապահովում են մամուլի ազատութիւնը, նաև խափանել տպագրական խօսքը ի չարը գործ դնելու փորձերը։ Միլիւկօվը առաջարկեց ընդմիշտ վերացնել ցենզուրան, բայց առաջարկութիւնը չանցաւ։

ՆՈՎՕՉԵՐԿԱՍԿ։ Կանանց բարձր դասընթացքների ներկայացուցիչների խորհրդակցութեան մէջ, որին մասնակցեցին և հասարակական գործիչներ, որոշվեց դասընթացքները վերածել կանանց գիւղատնտեսական ինստիտուտի։

27 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Արևտրի մինիստրը մեկնեց Լիվադիա։

ԹԱՒՐԻԶ։ Սկսել են բէլսեր դնել Ջուլֆայի կամուրջից Պարսկաստանի կողմը։

ՍՕՖԻԱ։ Վերադարձաւ արտաքին գործերի մինիստրը։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Եկաւ ժող. լուս. մինիստրը։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՍՊԵՐՄԻՆ

ՍՊԵՐՄԻՆ-ՊԵԼԻ

[illegible]

տութեան, սրտի բաբախման, պէրէբօյի, միօկարդիտի), զարկերակի կարծրացման, ալկոհոլիզմի, ողնուղեղի հիւանդութեան, կաթուածների, հիւանդութիւններից առաջացած յոգնածութեան և այլ հիւանդութիւնների ժամանակ։ Առանձնապէս ուշադրութիւն պիտի դարձնել

բաստված մանրամ ներից, որոնք թէ յատկութեամբ և թէ [illegible] թեան համար վնասակար տարրեր։ Գրականութիւնն ուղար[illegible]

ՊՐՈՖԵՍՈՐ ԴՈԿՏՈՐ ՊԵԼ և ՈՐԴԻՔ. ՍՊԲ.
ՄԱՏԱԿԱՐԱՐ ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾ. ԴՐԱՆ.

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ

(П.111297) 12—6

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

[illegible]

(Ձ. 4.) 785. 100—17

Въ С.-Петербургѣ вышла изъ печати
ЛЕВОНЪ ГРИГОРЯНЦЪ
ЧАЙКА
(Стихотворенія)
Переводъ съ армянскаго И. Гриневской, Аполлона Коринфскаго, В. Уманова-Капалуновскаго, М. Шагэ—М. Н. Шанъ-Гирей.
Съ портретомъ автора. Цѣна 20 к.
Розничная продажа: въ Тифлисѣ и въ Баку—у мѣстныхъ книготорговцевъ.
Складъ: С.-Петербургъ, 2 П. О. Редакція «Журналъ Лечебникъ».
(Կ. Հ. ու.) 864. 10—7

ГОЛОВНУЮ БОЛЬ и МИГРЕНЬ
РАДИКАЛЬНО УСТРАНЯЕТЪ
„МИГРЕНО-НЕРВОЗИНЪ"
БЕЗУСЛОВНО ВѢРНОЕ и БЕЗВРЕДНОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ СРЕДСТВО.
ТРЕБОВАТЬ въ АПТЕКАХЪ и АПТ. МАГАЗ.
ТОЛЬКО НАСТОЯЩИХЪ ПОРОШКОВЪ
съ ПѢТУХОМЪ апт. А. ГОНСЕЦКАГО
въ Г. ПЛОЦКѢ по 10 коп. ЗА шт.
ОСТЕРЕГАЙТЕСЬ ПОДДѢЛОКЪ! ФАБР. МАРКА

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ. ՄԻ ՔԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ

Մեծ. Պ.. Թոյլ տուէք անկեղծօրէն շնորհակալութիւն յայտնել Ձեզ Ձեր հրաշագործ գիւտի համար։ Ձեր «ՄԻԳՐԷՆՕ-ՆԷՐՎՕԶԻՆԸ» ազատում է ինձ սարսափելի տանջանքներից... Յարգանքով Ի. Բէրդեցկայա. Նովգորոդ.

Մեծ. Պ... Ձեր «ՄԻԳՐԷՆՕ-ՆԷՐՎՕԶԻՆ» գլխացաւի դեղափոշին ներկայացնում ամենահրաշալի դեղը, և կողմնակի երևոյթներ չէ առաջացնում. այդ պատճառով էլ հաճութեամբ պիտի օգտվեմ նրանից իմ գործունէութեան ընթացքում։ Կամենեց-Պոդոլսկ. բժ. Վ. Ալէքսանդրովիչ։

Մեծ. Պ... Ձեր «ՄԻԳՐԷՆՕ-ՆԷՐՎՕԶԻՆ» դեղափոշու շնորհիւ ես կատարեալպէս բժշկվել եմ գլխացաւից, որի համար և պարտականութիւն եմ համարում յղել Ձեզ իմ անկեղծ շնորհակալութիւնը։ Դատաւոր Ի. Մ. Կամինսկի. Բէժեցկ.

Մեծ. Պ... «ՄԻԳՐԷՆՕ-ՆԷՐՎՕԶԻՆ» դեղափոշու համար Ձեզանից շնորհակալ եմ։ Չարունակ 15 տարի տանջվում էի գլխացաւից, այժմ Ձեր դեղափոշին օգնում է։ Խարկով։ Յարգանքով Տ. Ստ. Գոլուսկոր։

Մեծ. Պ... Յայտնում եմ իմ խորին շնորհակալութիւնը Ձեր «ՄԻԳՐԷՆՕ-ՆԷՐՎՕԶԻՆ» դեղափոշու համար։ Այժմ ինձ միանգամայն առողջ եմ զգում։ Յարգանքով Ի. Ա. Սկվորցով. Րոստով Դ./Վ.։

Մեծ. Պ... Ձեր «ՄԻԳՐԷՆՕ ՆԷՐՎՕԶԻՆ» դեղափոշին հրաշալի ազդեցութիւն է անում։ Իմ մայրը և ես այդ դեղով ենք ազատվում մեր սարսափելի հիւանդութիւնից։ Ստօպնից քաղ. Պէլէցկի Նաճ., Ս. Ի. Ժիլեւէվա.

Մեծ. Պ... Պաշտօնակիցներիս և իմ կողմից յայտնում եմ Ձեզ սրտագին շնորհակալութիւն Ձեր հրաշագեղ «ՄԻԳՐԷՆՕ-ՆԷՐՎՕԶԻՆԻ» համար։ Օդէս. I Փօս. Վարկի Ընկ., Յարգանքով Ս. Գամալէյ։

Մեծ. Պ... Ձեր «ՄԻԳՐԷՆՕ-ՆԷՐՎՕԶԻՆ» դեղափոշին ամենալաւ դեղն է համարվում։ Դ-ր Ա. Ֆ. Վարցէն. Վարշավա։

Փաբրիկ փաթեթներով ուղ. է գտիչը. Апт. А. Гонсецкій, г. Плоцкъ, с/д.

(В. 54167) 10—2

Լոյս տեսաւ
„АРМЯНО-ГРИГОРІАНСКІЙ КАЛЕНДАРЬ"
на 1914 годъ — Цѣна 20 коп.
Դիմել՝ Ставрополь губ. Священнику Сааку Теръ-Оганнесьянцъ.
(ա.օ.) 942. 10—5

Եղբ. Աւասարգիսովների
այգին բաց է թողնում արտասահմանեան, ռուսական և տեղական լաւ տեսակի ՊՏՂԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐ չափաւոր գներով։ Կատալոգները ուղարկվում են ՁՐԻ։
Հասցէն՝ Ст. Скра (Зак. ж. д.), Авсаркисову
(Ե.Հ.Կ.) 922. 14—6

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 Թ.

[illegible]

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկումն ընդհանուր կան խորհրդակցութեամբ 11—12 ժ.

[illegible]

ծուիւն և կանանց հիւ.։
ՍՐԻՆԳՆԵՐԸ
Մ. Գ. ՍԻԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Կ. Գ. ԳՈՒՐԳԷՆԻՉԷ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—98

ՄԵՂՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՈՒՆԸ

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵԼ Է ՀԱՒԼԱԲԱՐ (Կախետինսկի հրապարակ, Լազարեվսկի փողոց № 1, Հաւլաբարի կլուբի շէնքում)։

№ 4 տրամվայը կանգնում է մի քանի քայլ հեռաւորութեան վրա։ Բոլոր արհեստանոցներում, ինչպէս նախկին տարիները, ընդունվում են ամեն տեսակ պատուէրներ՝ կանանց և երեխաների զգեստներ, (փորձի 2 անգամից ոչ աւել և տրամվայի ծախսը զեղչվում է կարելավարձից), սպիտակեղէններ, հարթակարի պատուէրներ, ֆորմէնների շորեր, աշակերտական և բանւորական զգեստներ, վերմակներ, ներքնակներ, վերմակի սաւաններ հարթակարով և այլն և այլն։

Դուլպայագործական արհեստանոցում աշակերտուհիների և պատուէրների ընդունելութիւնը հոկտեմբերի 15-ից։

Կարտօնաժի արհեստանոցում ընդունվում են պատրաստելու ամեն տեսակ տուփեր՝ ծխախոտի, կոնֆետների, ապտեկարանի, շերամի, զգեստների, կօշիկների և այլն։

ԳՆԵՐԸ ՇԱՏ ՄԱՏՉԵԼԻ ԵՆ։
(Ե. Շ.) 800. 15—12

Բացված է Պետերբուրգում ռուսերէն լեզուով լոյս տեսնող միակ ՋՐԻ ԵՒ ԱՄԵՆԻՑ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ բժշկական ամսագիր
„Журналъ-Лечебникъ"-ի
1914 թ. բաժանորդագրութիւնը.

Ամսագրի նպատակն է՝ հիւանդների նախազգուշացումն և առողջութեան պահպանումն։

Ամսագրի մէջ, յայտնի բժիշկների աջակցութեամբ, պարզ և հասկանալի լեզուով բացատրվում է այն բոլորը, ինչ որ անհրաժեշտ է առողջութեան և կեանքի երկարացման համար։

Բաժանորդագինն ամբողջ տարվայ համար 3 ՊՐԵՄԻԱՅՈՎ 2 ր., 1-ին պրեմիան պատկերազարդ «Օրացոյց բժշկաարական» 1914 թ., իսկ 2-րդ և 3-րդ պրեմիան բաժանորդների ցանկութեան և ընտրութեան համաձայն կուղարկվեն 2 հատ հետեւեալ գրքերից. 1) Домашній лечебникъ (առանձին արժէ 1 ր.) 2) Грѣхи молодости (лечебникъ секр. болѣзней 1 р.), 3) Заразныя болѣзни домашнихъ животныхъ (1 р. 25 к.), 4) Искусственное безплодіе (1 р. 25 к.), 5) Самоучитель гипнотизмъ (2 р.), 6) Полный дѣловой письмовникъ (1 р.), 7) Поваренная книга для хозяекъ (1 р.). Պրեմիաները պատրաստ են և կուղարկվեն բաժանորդագինը ստանալուց անմիջապէս։

Բաժանորդագրվել կարելի է և վերադիր վճարով (налож. плат.) 20 կ. աւելի արժէքով՝ այսինքն բաժանորդները վճարում են պօստին պրեմիաները ստանալուց 2 ր. 20 կ.։

Մինչև նոյեմբերի 1-ը բաժանորդ գրվողները կը ստանան նոյնպէս այս 1913 թ. ամսագրի համարները հոկտեմբերի 1-ից։

Հասցէն՝ С.-Петербургъ. м. 2 п. о. главная к.-ра ред. „Журналъ-Лечебникъ".
(Ե. ու.) 866. 5—5

№ 4711 ՎԱՐԴԻ ԲԻՒՐԵՂԵԱՅ ՍԱՊՈՆԸ
Գործ են ածում ամենքը, որոնք գիտեն գնահատել գեղեցկութիւնը։

Միակ գործարանատէր

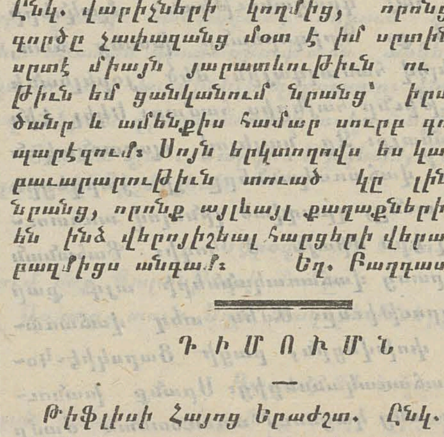

[illegible]

(М. 358723) 9—2

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
Վաճառվում են հետեւեալ հրատարակութիւնները

1) ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ, Վրթնէս, I և II հատորներ	1 ր.	50 կ.
2) ՄԻ ԱՆՐՈ ԱՐՇԱԼՈՅՍՈՒՄ, Հ. Առաքելեանի		40 կ.
3) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Լէօի, հատոր I, երկրորդ տպ.	1 ր.	20 կ.
4) ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ, Արշ. Մխիթարեանի		40 կ.
5) ԱՐԲԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ		15 կ.
6) ՁԵՌՆԱՐԿ տրամաբանութեան, հոգեբանութեան, բանաճիւթեան, Հ. Առաքելեանի		50 կ.
7) ԿԵՐՈՆՆԵՐ, բանաստեղծ. հաւաքածու, Վ. Մալէզեանի	1 ր.	
8) ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ ողբացեալ Արփիար Արփիարեանի		40 կ.
9) ՄԻ ՀՆՁԻՒՆԻՒՆ ՄԻ ԳԻՐ (վեվագրութիւն), Ստ. Մալխասեանցի		40 կ.
10) ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, Մուշեղ եպիսկոպոսի		35 կ.
11) ԾՈՐՏԵՐԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՑԻՄՆԱՄԵԱԿԸ, նկարներով		15 կ.
12) ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ, թարգմ. Մ.-ի		15 կ.
13) ՄԻԼՏՕՆԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գրական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի		30 կ.
14) ԳԱԼԻԼԷՅԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գիտական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի		25 կ.
15) ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՐԱՀԱՆԳ ՀԱՆՐԱՊԱՐՏՈՒՑ, Մակ. եպ. Բարխուդարեանի		80 կ.
16) ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ.	1 ր.	50 կ.
17) ԽԱՂԱՂԱՍԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔ. Արթիւր Միւլլէրի, թարգմ. Իս. Յարութիւնեանի.		40 կ.
18) ՓԱՐԱՒՈՆՆ ՈՒ ՀԱՆՃԱՐԸ, Աւ. Եզեկեանի.		15 կ.
19) ОТВѢТЪ АРХІЕПИСКОПА МЕЛХИСЕТЕКА МУРАДЬЯНА НА ПОСЛАНІЕ РИМСКАГО ПАПЫ ЛЬВА XIII.		20 կ.
20) ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼՕԶԸ, ԹՈՔԱԽՏԸ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ, բժ. Արտ. Շխեանի		20 կ.
21) ТУБЕРКУЛОЗЪ, ЧАХОТКА и ОБЩЕСТВО, բժ. Արտ. Շխեանի		25 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից՝ փողը կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 30% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղչ կը լինի միայն 25%։ (6) 10—9

Մատակար. Կովկ. Օֆիցէր. Տնտես. Ընկ.
ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԽԱՆՈՒԹ
Դ. Գ. ԱՄԻՆՏԱԵՎԻ
Թիֆլիս, Կիրօչնայա փող. № 19. — Տելէֆօն № 15—82.
ԽՈՇՈՐ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆՏԻՐ
ամեն տեսակ գորգեր, փալասներ, կարպետներ, պարսկ. զանազան մետաքսեայ վերմակներ, բասկինակներ և կտորեղէններ, կովկասեան նախշիներ, կօշկեղէն, արծաթեղէն, ճանապարհորդ. առարկաներ, զգակներ, բաշլըղներ, ասիական շալեր, անտիկ առարկաներ և այլն։ Գնում ենք հին գորգեր կամ փոխարինում նրանց նորերով։
ԳՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԵՆ
Ֆիրման գոյութիւն ունի 1870 թիվց։ — Պահեստը Զուբալովի բարվանսարայում։
(Ե.Հ.Կ.) 941. 10—4